

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Надія Ашиток

**Методичні матеріали до самостійної
роботи студентів з курсу
«Школознавство»**

**Дрогобич
2022**

УДК 373(072)

А 98

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 8 від 23. 06. 2022 р.)

Рецензенти:

Паласевич І. Л., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Стець В. І., кандидат філософських наук, доцент кафедри практичної психології Дрогобицького державного педагогічного ун-ту імені Івана Франка.

Відповідальний за випуск:

Чепіль М. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Ашиток Надія.

А 98 **Методичні матеріали до самостійної роботи студентів з курсу «Школознавство».** Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2022. 120 с.

Навчальний посібник написаний відповідно до робочої програми вищої школи «Школознавство» для підготовки фахівців другого (магістерського) рівня спеціальності 014 «Середня освіта (за всіма спеціальностями)».

У посібнику містяться орієнтовна тематика семінарських занять, методичні вказівки до вивчення кожної теми, домашні завдання, питання для обговорення на занятті, творчі завдання та проблемні ситуації, довідково-інформаційні дані, теми рефератів, питання та завдання для самоконтролю за темами курсу. Крім того, у посібнику є список використаних джерел до кожної з тем та література до всього курсу (список складається з 95 джерел).

Для викладачів і студентів зі спеціальності «014 «Середня освіта (за всіма спеціальностями)».

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Орієнтовна тематика семінарських занять.....	6
Тема 1. Вступ. Загальні основи управління освітою	7
Тема 2. Структура управління освітою	22
Тема 3. Методична робота в школі. Атестація педагогічного персоналу.....	37
Тема 4. Система внутрішкільного контролю.....	48
Тема 5. Прогнозування, планування і облік роботи в школі.....	57
Тема 6. Передовий педагогічний досвід.....	69
Тема 7. Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності.....	77
Тема 8. Робота в школах-інтернатах. Сільські малокомплектні школи..	85
Література.....	103
Додаток 1. Зразок виконання самостійної роботи.....	110
Предметний покажчик.....	117
Іменний покажчик.....	118

ВСТУП

Пріоритетами сучасної освітньої системи є інтереси особистості, які узгоджуються з тенденціями суспільного розвитку. В цьому контексті сучасна освіта, на відміну від освіти минулого, що була спрямована, передусім, на засвоєння знань, умінь і навичок, ставить своїми завданнями сприяти формуванню особистісних компетентностей, засад її індивідуальної творчості, самостійному пошуку знань та їхньому вдосконаленню. Зазначене стосується й вищої освіти. Навчальна практика підтверджує, що лише знання, які здобуваються самостійно, роблять випускника закладів вищої освіти компетентним, ініціативним фахівцем, здатним орієнтуватися у масиві наукової інформації, творчо розв'язувати професійні завдання. Зміна освітніх завдань актуалізує самостійну роботу як один з важливих факторів самоорганізації студента з метою оволодіння ним методами фахової діяльності, формування його психологічної установки на систематичне самовдосконалення.

В умовах пандемії цей різновид роботи, що ґрунтується на телекомунікаційних технологіях, інтернет-ресурсах, є важливою формою навчання, у тому числі дистанційного, яке використовується з метою збереження здоров'я усіх учасників освітнього процесу. Звісно, дистанційна форма навчання є інтерактивною формою, при якій відбувається систематична взаємодія викладача зі студентом, проте акцент при використанні цієї форми робиться на самостійній діяльності осіб, що навчаються, а тому важливим є формування у студентів навичок працювати, значною мірою, автономно.

Самостійна робота – це засіб, за допомогою якого можна навчити студента систематично, активно і творчо займатися вивченням дисциплін навчального плану, в тому числі школознавства. У межах діючих навчальних планів зазначений різновид роботи передбачається з кожної навчальної

дисципліни, яку включено до навчального плану. Обсяг цього виду роботи (у годинах) визначено навчальним планом. У визначений цим планом час і відбувається самостійна робота студентів під керівництвом викладача, що спрямовується на досягнення поставленої мети. Причому для деяких студентів (йдеться, зокрема, про осіб з особливими освітніми потребами) цей різновид роботи може проводитися лише за безпосередньої участі викладача-консультанта.

Зазначений посібник покликаний допомогти організувати самостійну роботу студентів з дисципліни «Школознавство», яка є однією з професійно спрямованих у циклі курсів підготовки магістра і має на меті формування уявлень про сутність школознавства, закономірності освітнього процесу в школі, місце цієї дисципліни серед інших. Завданнями школознавства є формування у студентів загального уявлення про педагогічну діяльність у системі освіти, вивчення провідних тенденцій розвитку освітнього простору України; засобів взаємодії і управління педагогічним процесом.

Посібник написаний з метою надати методичну допомогу студентам під час їхньої самостійної роботи у контексті проблем самовдосконалення знань організації освіти, науково-методологічних основ її формування та розвитку; самооцінки знань науково-методологічних основ школознавства у межах підготовки майбутнього педагога; самооцінки умінь і навичок; особистісної методичної майстерності, педагогічної техніки, комунікативних здібностей, умінь і навичок індивідуального й колективного спілкування; самопізнання основних проблем організації навчальної діяльності.

Видання орієнтоване на допомогу в організації підготовки і проведення семінарських занять. Структура наведених у посібнику матеріалів відповідає робочій програмі з дисципліни «Школознавство».

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

- Загальні основи управління освітою
- Структура управління освітою
- Методична робота в школі. Атестація педагогічного персоналу
- Система внутрішкільного контролю
- Прогнозування, планування і облік роботи в школі
- Передовий педагогічний досвід
- Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності
- Робота в школах-інтернатах. Сільські малокомплектні школи

ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

План

1. Мета, завдання і зміст курсу
2. Управління освітою: суть, історія розвитку, сучасний стан
3. Основні принципи, методи і форми управління освітою
4. Функції управління освітою

Література

[2, 341–412; 7, 141–184; 10, 391–404; 13; 16, 500–542; 23, 395–435; 25, 500–542; 44; 82; 86, 167–172; 89; 90; 91; 92; 93; 94; 95]

Методичні вказівки

З метою забезпечення принципів наступності і системності при вивченні дисциплін педагогічного циклу доречно звернути увагу студентів на місце школознавства серед дисциплін, які входять до складу загальної педагогіки, що систематизує відомості всіх педагогічних наук, узагальнюючи цю інформацію у межах єдиної теоретичної системи. Загальна педагогіка досліджує методологічні, загальнотеоретичні і методичні проблеми, що мають важливе значення для подальшої розробки всіх дисциплін педагогіки і для педагогічної практики. У межах педагогіки існує низка відносно самостійних розділів, пов'язаних з дослідженням окремих ланок освітнього процесу. Цими розділами є загальні основи педагогіки; теорія навчання; теорія виховання; школознавство (основи управління освітою).

Після цього є сенс звернути увагу студентів на те, яку роль відіграє засвоєння основ школознавства для успішної діяльності педагога в закладах освіти. Знання цих основ сприяє підвищенню кваліфікації вчителя, який здатний усвідомлювати свою діяльність у межах системи освіти і організовувати її так, щоб особи, яких він навчає, формувались як активні учасники власного розвитку. Роль самостійної роботи студентів при вивченні зазначеної дисципліни

варто розглядати у контексті реалізації у вищу професійну освіту України основних засад освітніх, які передбачають, зокрема, зміну орієнтації зі сфери репродуктивної освіти на сферу пізнавальної активності студента при посиленні індивідуальної роботи викладача з кожним студентом. Управлінська діяльність педагога в межах гуманістичної парадигми освіти набуває нових якісних особливостей. Традиційне управління, що було засноване на суб'єкт-об'єктних відносинах, переходить в управління суб'єкт-суб'єктного характеру і надає студентам можливість рівноправної взаємодії з викладачем у подоланні проблем їх життєдіяльності у закладі освіти.

Надалі студенти мають засвоїти специфіку цієї дисципліни, вміти визначити її мету, завдання та зміст, особливості суті управління освітою, історію становлення і розвитку зазначеної дисципліни, вміти характеризувати сучасний стан розвитку управління освітою, формулювати основні принципи, методи і форми управління освітою, її функції. Зокрема, характеризуючи сучасний стан розвитку управління освітою, доречно виділити одну із рис сучасної системи освіти – перехід від державного до державно-громадського управління освітою. Основна ідея державно-громадського управління освітою полягає в тому, щоб об'єднати зусилля держави і суспільства у розв'язанні проблем освіти, надати вчителям, учням, батькам більше прав і свобод у виборі змісту, форм і методів організації освітнього процесу, у виборі різних типів освітніх закладів. Державний характер системи освіти означає, перш за все, що в країні проводиться єдина державна політика в галузі освіти, що зафіксована в Законі України «Про освіту», прийнятому в 2017 році. Державний характер управління системою освіти закріплений сукупністю принципів державної політики у галузі освіти, сформульованих у зазначеному законі. Державний характер управління освітою проявляється у дотриманні органами управління прав громадян України на освіту незалежно від раси, національності, мови, статі, віку, стану здоров'я, соціального, майнового і посадового стану, соціального походження, місця проживання, ставлення до

релігії, переконань тощо. Органи управління освітою на місцях проводять державну політику шляхом дотримання державних освітніх стандартів, що включають нормативний і варіативний компоненти.

На першому занятті з курсу варто ознайомити студентів з основами організації їхньої роботи з опанування дисципліни «Школознавство» – кількістю годин, що відводяться на вивчення курсу, видом підсумкової атестації, вимогами, що ставляться до результатів вивчення дисципліни, специфікою організації самостійної роботи, роллю викладача у цій організації. Оскільки в умовах пандемії коронавірусу впроваджується дистанційна форма навчання, доречно на першому практичному занятті повідомити студентам інформацію про контакти, які будуть використовуватися при вивченні дисципліни, особливості роботи інтернет-платформи для проведення онлайн-занять. Важливо також повідомити, які види робіт необхідно виконати студентам протягом семестру зі школознавства для отримання максимальної кількості балів. Зазвичай з цією метою пропонуються такі основні види робіт: поточне опитування, індивідуальне творче завдання (для кожного студента одне за семестр), письмова контрольна робота в кінці семестру. На семінарах передбачається оцінювання різних видів робіт у межах поточного опитування: виступів за змістом лекції, вправ, ділових ігор, кейсів, повідомлень, рефератів, презентацій, конспектування першоджерел та ін.

Звісно, усі ці різновиди робіт вимагають напруженої самостійної роботи студента. На сьогоднішній день освітній процес, пов'язаний з посиленням ролі самостійної роботи студента під час його навчання у закладах вищої освіти, має бути керованим, що і визначає провідну роль викладача у цьому процесі. Викладач має розробити і створити такі умови освітнього процесу при вивченні дисципліни, щоб у нього були реальні можливості контролювати процес аудиторної і позааудиторної роботи, а студенти знали, що результати навчання обов'язково будуть об'єктивно оцінені. Основні цілі, які має ставити

викладач при організації самостійної роботи студентів: створити навчально-виховне середовище, сприятливе для розвитку мислення та інтелектуальної ініціативи у майбутніх фахівців; навчити їх осмислено і самостійно працювати спочатку з навчальним матеріалом, а потім і з науковою інформацією, знаходити і використовувати необхідні дані; формувати у студентів основи самоорганізації та самовиховання; прищепити їм навички пізнавальної активності і самоосвіти; розвивати в них найкращі якості, притаманні педагогу-професіоналу.

При організації самостійної роботи студентів з опанування основ школознавства викладач може пропонувати як позааудиторну, так і аудиторну види діяльності. Під позааудиторною самостійною роботою студентів розуміється домашня робота. Аудиторна самостійна робота студентів виконується на семінарських (практичних) заняттях.

Обидві форми самостійної роботи – позааудиторна та аудиторна – можуть мати відтворювальний і творчий характер. Залежно від цього розрізняють три рівні самостійної діяльності студентів: репродуктивний (тренувальний), реконструктивний і творчий (пошуковий). Завдання самостійної роботи, які можна використовувати на цих рівнях, описані Т. В. Семенюк [7, 141–184].

Відповідно до зазначених рівнів є такі види самостійної роботи.

1. Тренувальні (відтворювальні) самостійні роботи, які припускають дії студентів за алгоритмом або інструкціями викладача. Оволодіння системою алгоритмів приводить до формування вміння самостійно розробити метод розв'язання завдання. До тренувальних можна віднести завдання, під час якого з'ясовується, у який спосіб принципи управління враховуються при організації роботи директора школи, учителя, класного керівника тощо.

2. Під час реконструктивних самостійних робіт студенти мають самостійно вирішувати сформульовану викладачем загальну проблему з використанням наявних знань, сформованих навичок, набутих умінь (тези, реферування). Із зазначеної теми можна

запропонувати студентам написати реферати або тези на основі опрацювання рекомендованої літератури.

3. Евристичні роботи, які припускають використання нестандартної ситуації, нетипових завдань. В основі роботи – пошук. Це може бути самостійне формулювання та обґрунтування ідеї і шляхів її виконання. Евристичні завдання включаються в окремі семінарські заняття, входять до складу домашніх робіт. Із зазначеної теми студентам можна запропонувати домашнє завдання евристичного характеру, при виконанні якого необхідно окреслити шляхи вирішення ідеї демократизму при організації класним керівником освітнього процесу в інклюзивному класі.

4. Дослідницькі роботи, які мають творчий характер. Під час їх виконання проявляється найвищий рівень самостійності та пізнавальної активності студента. При виконанні творчого завдання студент осягає сутність досліджуваного питання, здійснює пошук нових шляхів подолання проблем. Як правило, цей тип роботи використовується при підготовці наукової доповіді, виконанні творчого завдання. До дослідницьких можна віднести, наприклад, доповідь студента з проблем сучасного школознавства.

На першому семінарському занятті студентів слід ознайомити з методикою підготовки такого різновиду самостійної роботи як індивідуальне творче завдання, яке вони готуватимуть протягом семестру, а його результатами мають представити на семінарському занятті. Індивідуальне творче завдання – це послідовність частково регламентованих завдань, що мають унікальне рішення, яке визначається індивідуальними здібностями студента (знаннями, вміннями, навичками і природними здібностями). При його виконанні враховується послідовність дій із застосуванням теоретичних знань студентів, оскільки можливості творчого розвитку процесу моделювання часто визначаються попередньою підготовкою. Метою індивідуального творчого завдання є формування у студентів наукового уявлення про методи, моделі та прийоми, що використовуються у педагогіці, а також їх практичному використанні

вчителем. При виконанні завдання можуть використовуватися монографії і статті, присвячені питанням методології і практики педагогіки; статистичні щорічники, періодичні видання; Інтернет-ресурси. Обов'язковими структурними елементами індивідуального творчого завдання є титульний аркуш, зміст, теоретична частина, практична частина, список використаної літератури та додатки при необхідності. Титульний аркуш є першою сторінкою роботи, але номер сторінки на ній не проставляється. У змісті послідовно вказуються заголовки усіх структурних елементів роботи і номери сторінок, на яких вони розміщуються. Теоретична частина складається з постановки проблеми, методів її рішення, огляду літературних джерел та інформаційної бази дослідження. У роботах, присвячених застосуванню методів у дослідженні педагогічних процесів, не слід давати загальну характеристику всіх методів, варто зазначити роль методології взагалі. А потім необхідно розглянути лише ті методи, які можуть бути застосовані, виходячи з мети і завдань дослідження, відповідають характеру наявної інформації. Увагу варто приділити особливостям застосування цих методів при аналізі конкретних явищ і процесів з урахуванням їхньої специфіки. Якщо тема, обрана студентом, передбачає розгляд комплексу статистичних методів, то виклад має вестися з точки зору опису їхніх особливостей застосування для вивчення конкретного об'єкта. Для дослідження педагогічних явищ слід не лише зазначити методи, що будуть використовуватися, а й здійснити їх порівняльний аналіз, показати переваги та недоліки застосування кожного з них при розв'язанні конкретних задач. В індивідуальному творчому завданні можуть бути використані різні методи дослідження залежно від обраного об'єкта і вихідної інформаційної бази, проте основою є обґрунтування доцільності застосування цих методів.

Викладаючи основні теоретичні питання теми, слід дотримуватися логічного зв'язку між ними, не допускати переписування тексту з прочитаних літературних джерел. Написання індивідуальної творчої роботи шляхом механічного підбору фраз з

літературних джерел не допускається. Наведення цитат доцільне лише в тих випадках, коли вони виступають як відправний пункт або аргумент при викладі відповідної тези, або є об'єктом критики автора окремого положення. Практична частина містить результати педагогічного моделювання, їхню інтерпретацію і загальні висновки. У цій частині індивідуальної творчої роботи студент має показати вміння аналізувати, узагальнювати результати дослідження, будувати таблиці, застосовувати статистичні методи. Аналізуючи статистичну інформацію, необхідно враховувати специфіку об'єкта дослідження і наявні вихідні дані. У кінці роботи необхідно зробити короткі висновки. Завершує індивідуальне творче завдання бібліографічний список, що передбачає не менше десяти джерел.

Домашні завдання

- Підготувати відповіді на пункти плану лекції.
- Скласти схему системи управління школою.
- Підготувати доповідь про посадові обов'язки керівника освітнього закладу.
- Підготувати доповідь про посадові обов'язки заступників директора освітнього закладу.

Питання для обговорення

- Загальні принципи управління.
- Вимоги до управління освітою.
- Функції класного керівника як організатора освітнього процесу.
- Форми і методи роботи керівника закладу освіти.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

- Обґрунтуйте сутність управління школою як соціального інституту в сучасних умовах.
- Схарактеризуйте специфіку управління у підсистемах загальноосвітньої школи.

- Як забезпечується цілеспрямованість та організованість процесів у освітньому закладі?
- Як забезпечується гласність у здійсненні всіма посадовими особами школи своїх керівних функцій?
- Розкрийте сутність принципів управління школою.
- Опишіть систему управління освітнім закладом.
- Роберт Б. Шо стверджував, що довіра – це не просто гуманний підхід до стосунків між людьми, не лише сприятливий психологічний клімат. Іноді для створення атмосфери довіри необхідний також набір жорстких дій і процедур, які можуть здатися комусь навіть жорстокими і безсердечними. Які управлінські дії можна віднести до «жорстких»? Чи згодні ви з твердженням Роберта Б. Шо? У випадку позитивної відповіді поясніть, у який спосіб жорсткі управлінські рішення можуть сприяти створенню атмосфери довіри в освітньому закладі, і наведіть приклади ситуацій, у яких такі рішення необхідні. У випадку негативної відповіді назвіть методи управління, які можуть застосовуватися в будь-якій ситуації.
- Запропонуйте форми участі учнів у співуправлінні освітнім закладом. Як при цьому забезпечити їхню активність?
- Запропонуйте приклад успішного досвіду організації учнівського самоврядування та відзначте організуючу роль педагогів у цьому процесі.
- Підготуйте для проведення у студентській групі дискусію на тему «Що перешкоджає участі школярів в управлінні школою?» Запропонуйте прийоми, методи та організаційні форми підготовки школярів до участі в управлінні школою.
- Запропонуйте організаційну структуру школи, яка, з вашої точки зору, втілювала б ідеї гуманізму. Проведіть захист такого проєкту на занятті в групі студентів.
- Запропонуйте програму діяльності директора школи з врегулювання конфлікту, описаного у наведеній ситуації.

Вчитель біології – досвідчений і кваліфікований педагог з великим стажем. Директор цінує його, а колеги ставляться з повагою. Як класний керівник вчитель сумлінно ставиться до своїх обов'язків: регулярно проводить класні години, учні беруть участь у всіх загальношкільних заходах, діти непогано вчаться, з дисципліною в класі все гаразд. Проте у цьому році в клас прийшла молода вчителька хімії, яка щойно закінчила педагогічний університет. Діти захопилися новою вчителькою. Вона проводила цікаві уроки з елементами ігор, пропонувала дітям написання творів з використанням знань з предмету, уявні подорожі. Між нею і дітьми виникли дружні стосунки. Зрештою діти стали просити молоду вчительку, яка не мала класного керівництва, стати їх класним керівником. А потім до директора прийшли батьки учнів з вимогою замінити класного керівника, мотивуючи це тим, що молодий педагог краще розуміє дітей. Діти ж, вирішивши домогтися свого, оголосили вчительці зі стажем бойкот, стали ігнорувати її вимоги, зривати позакласні заходи.

- Підберіть випадки, коли імідж керівника освітнього закладу був вдалим, та опишіть їх. Опишіть також невдалий імідж керівника освітнього закладу.
- Запропонуйте модель поведінки керівника освітнього закладу під час бесіди з представником міністерства освіти і науки, коли: керівнику навчального закладу необхідно відстояти інтереси школи; під час розмови з батьками неуспішного учня; під час вручення нагороди одному з педагогів.
- Розробіть програму взаємодії школи з одним із соціальних інститутів (за вашим вибором) з метою виховання у школярів громадянської позиції. Сформулюйте цілі і принципи взаємодії, визначте напрями співпраці і терміни реалізації програми, складіть перелік конкретних заходів.

Довідково-інформаційні дані

Теоретичні засади управління освітою досліджувались у працях таких вітчизняних педагогів, як В. І. Бондар, Л. І. Даниленко, Г. В. Єльнікова, М. Ю. Красовицький, О. Я. Савченко, М. Д. Ярмаченко та ін. [95]. Ці засади осягаються під час вивчення курсу «Школознавство», що входить до навчального плану підготовки майбутніх педагогів.

Школа, як організація, існує не ізольовано, а в певному соціальному середовищі. Вона є складною цілісною системою, активно взаємодіє із зовнішнім середовищем.

Школа, як освітній заклад, входить у більш масштабні освітні системи, що, своєю чергою, є загальнодержавними системами. У зв'язку з цим, однією з найважливіших для забезпечення ефективності роботи школи є діяльність з управління освітніми системами, у які вона включена. Її життєдіяльність, значною мірою, обумовлена зовнішніми впливами.

Отже, формування уявлень про важливість управлінської праці, її вплив на життєдіяльність школи, як частини всієї освітньої системи, про цілісну роботу керівника і обумовлює актуальність курсу «Школознавство».

Цілями і завданнями школи як соціального інституту в сучасних умовах є: створення сприятливих умов, що гарантують реалізацію освітніх програм у повному обсязі; формування гармонійної, фізично здорової, духовно багатої, високоморальної, освіченої особистості, патріота, що поважає традиції і культуру свого та інших народів; виховання громадянськості, поваги до прав і свобод людини, відповідальності перед собою та суспільством; формування цілісного наукового світогляду, екологічної культури, створення передумов для входження у відкритий інформаційно-освітній простір; різнобічний розвиток студентів, їх пізнавальних інтересів, творчих здібностей, умінь, навичок самоосвіти, створення умов для самореалізації особистості.

Розгалужена мережа освітніх закладів, соціально-педагогічних спільнот, територіальних груп та об'єднань, служб допомоги сім'ї та дитинства спрямована на соціальний захист і реалізацію прав людини, її успішний різнобічний розвиток і самореалізацію. Саме зазначена мережа може реально розв'язати проблеми дітей, творчо та інтелектуально обдарованих, ослаблених фізично, тих, що мають розумові або психічні відхилення, правопорушників, тих, хто перебуває у залежності від дорослих: дітей-інвалідів, сиріт, які потребують опіки та піклування, усиновлення та ін. Окремі ланки структури забезпечують цілісний процес соціального виховання, який допомагає ефективно виконувати завдання різнобічного творчого розвитку особистості, створювати комфортне соціально-освітнє середовище у соціумі, правовий та економічний захист, соціальну профілактику.

Спільна робота школи, сім'ї, інших соціальних інститутів відбувається в рамках додаткової освіти, яка спрямована на формування базової культури особистості і забезпечення кожній дитині умов для духовного, розумового і фізичного розвитку, задоволення її потреб.

Управління школою покликане забезпечувати цілеспрямованість та організованість процесів у керованому об'єкті. Зазначене управління реалізується шляхом розв'язання специфічних управлінських завдань, таких як : формування концепції управління, що відповідає сучасним вимогам; розподіл обов'язків і повноважень між виконавцями (побудова та підтримка формальної структури); створення умов, які забезпечують зацікавленість виконавців у продуктивній праці; контроль перебігу робіт та ін. [95].

Предметами управління є: навчально-виховний процес (залежність управління від особливостей технології, тому що різні технології вимагають різної організації, різних способів планування, контролю тощо); підбір кадрів, оцінка їх діяльності, позитивна мотивація, формування сприятливого психологічного мікроклімату в колективі; процес розвитку школи (інновації у школі як ресурс

перспективного розвитку школи); залежність результатів управління від зовнішніх умов (соціокультурного середовища) [92]. Освітнім закладом керують директор та його заступники, функціональні обов'язки, порядок призначення або обрання яких визначаються Статутом загальноосвітньої школи. Від керівника сучасної школи залежить не лише чітке та узгоджене функціонування її ланок всередині, але й те, як буде здійснюватися взаємодія школи з освітніми системами.

Структура управлінських органів у школі є досить різноманітною. Умовно їх можна поділити на три групи. До першої групи належать органи колективного управління школою – загальношкільна конференція представників учнів, працівників школи, батьків, рада школи. Другу групу складають посадові особи школи, що керують її ланками і підрозділами. Це директор школи, його заступники з навчально-виховної роботи, організатор позакласної та позашкільної виховної роботи, помічник директора з господарської роботи та ін. Третя група передбачає управлінські органи різних громадських організацій учнів (учком), вчителів (профком, методичні секції тощо), батьків (батьківський комітет та ін.) [92]. Важливим елементом управління є батьківський комітет школи. Цей орган управління обирається щорічно, його основним завданням є захист прав учнів, а також зміцнення зв'язку між педагогічним колективом, громадськістю, місцевими органами управління та учнями. Головною метою батьківського комітету школи є узгодження дій усіх ланок управління, які забезпечують успішність освітнього процесу [93].

Існують такі принципи організації керівної діяльності у сфері освіти: принцип координації управлінських органів у школі у питаннях планування її роботи, визначенні пріоритетних завдань та їх ефективному розв'язанні; принципи демократизму і гласності у здійсненні всіма посадовими особами школи своїх управлінських повноважень; опора на громадську думку колективів учнів, педагогів та батьків; виборність керівних органів; принцип відповідальності

аміністрації школи, педагогів, класних керівників, вихователів груп продовженого дня за виконання своїх посадових функцій; принцип поєднання зусиль педагогічного та учнівського колективів при виокремленні головних проблем у роботі школи та їх подоланні; принцип створення доброзичливого психологічного мікроклімату в педагогічному та учнівському колективах на засадах принциповості та емпатії; принцип толерантного і постійного контролю за виконанням вказівок керівних органів і прийнятих колективом школи рішень з питань вдосконалення освітньої роботи; принцип підтримки педагогічної творчості і пошуку з метою підвищення якості освітнього процесу, стимулювання вчителів до оволодіння передовим педагогічним досвідом [92].

У створенні творчої атмосфери і здорового психологічного мікроклімату в школі значну роль відіграє рада школи. Її функції і зміст роботи регламентуються спеціальним Положенням про раду середньої загальноосвітньої школи. Між конференціями роль вищого органу виконує рада школи. До цього органу входять представники педагогічних працівників, учнів середніх і старших класів, батьків та громадськості. Представники обираються по одній третині від кожної з названих категорій [Там само].

Рада школи виконує такі функції: організує виконання рішень конференцій шкільного колективу; затверджує план розвитку школи; спільно з директором представляє інтереси школи та інтереси учнів, забезпечуючи соціальний захист неповнолітніх; за поданням педагогічної ради школи визначає зміст, методи, засоби і форми організації навчання і виховання учнів, що сприяє досягненню державного рівня вимог до освіти; визначає режим роботи освітнього закладу; контролює підбір і розстановку педагогічних та інших кадрів школи; проводить атестацію педагогічних працівників школи, вносить пропозиції до відома кваліфікаційної комісії при органах народної освіти у питаннях присвоєння педагогам кваліфікаційних категорій; підтримує громадську активність у питаннях вдосконалення й розвитку навчання і виховання тощо [90].

Рада школи працює у тісній взаємодії з адміністрацією та громадськими організаціями школи на основі принципів демократизму, гласності. Вона є органом колективного управління шкільними справами, які приймаються з метою вирішення важливих питань з вдосконалення навчання і виховання учнів [Там само].

Школа є самостійною соціально-педагогічною системою, для якої притаманний їй зв'язок із зовнішнім середовищем. Здійснюється цей зв'язок у межах зовнішніх підсистем школи, до них входять громадська; виробничо-економічна; соціально-побутова; природно-екологічна; культурна; духовно-моральна [91]. Школа покликана максимально використовувати можливості цих підсистем для виховання і розвитку особистості.

Теми рефератів

- Історія виникнення і розвитку школознавства.
- Зв'язок школознавства з іншими галузями педагогічної науки.
- Структура управлінських органів у загальноосвітній школі.
- Громадське самоврядування в школі.
- Імідж керівника освітнього закладу.
- Управлінська культура керівника освітнього закладу.
- Роль ради школи в сучасному освітньому закладі.
- Функції батьківського комітету в сучасній школі.

Питання та завдання для самоконтролю

- Сформулюйте мету і завдання курсу, окресліть його зміст.
- Що ви знаєте про історію управління освітою?
- Що розуміється під управлінням освітою?
- Які сучасні вимоги ставляться суспільством до управління освітою?
- У чому полягають функції держави в управлінні освітою?

- Назвіть форми державного і громадського управління освітою.

- Дайте визначення принципам, методам і формам управління.

- Які принципи управління ви знаєте?

- Схарактеризуйте методи і форми управління.

- Які функції виконує управління?

- Як поділ повноважень між представниками шкільного колективу сприяє встановленню атмосфери співробітництва в школі?

- Як формується позитивний психологічний клімат педагогічного колективу?

- Яку роль у формуванні позитивного психологічного клімату педагогічного колективу відіграє діяльність керівника школи?

- Що розуміється під управлінською культурою керівника освітнього закладу?

- Як створюється імідж директора школи?

ТЕМА 2. СТРУКТУРА ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

План

1. Поняття про структуру органів управління освітою
2. Органи управління як складова системи освіти України, їх повноваження та функції

Література

[51, 28–38; 53, 67–71; 62, 46–56; 82; 86, 167–172; 89; 90; 91; 92; 93; 94; 95]

Методичні вказівки

Висвітлюючи перше питання, потрібно зважати на те, що в Україні існує розгалужена централізована система освіти, а тому доцільно схарактеризувати всі ланки освіти з точки зору їх підпорядкування.

Далі потрібно відзначити, що завдання системи освіти, її структура визначаються Законом України «Про освіту», Законом України «Про загальну середню освіту», Законом України «Про вищу освіту», іншими нормативно-правовими актами. Після цього слід засвоїти зміст цих документів.

Надалі доцільно перейти до визначення ланок освіти – дошкільної освіти, загальної середньої освіти, позашкільної, професійно-технічної, вищої, післядипломної освіти, аспірантури, докторантури, самоосвіти.

Варто знати структуру управління освітою в Україні, до якої належать Міністерство освіти і науки України; інші центральні органи виконавчої влади, які у межах освітніх питань здійснюють керівництво навчальними закладами, місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування, а також утвореними місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування структурними підрозділами з питань освіти (місцеві органи управління освітою).

При вивченні зазначеної теми можуть використовуватися аудиторна під керівництвом викладача і позааудиторна (за опосередкованою участю викладача і без неї) форми самостійної роботи.

Аудиторна самостійна робота виконується під час проведення аудиторних занять (на лекціях, семінарських, практичних та лабораторних заняттях, на консультаціях і практиці) під безпосереднім керівництвом і контролем викладача. Студенти мають бути готовими до того, що під час лекцій і семінарських занять можуть використовуватися аудиторні види робіт: спільні міркування, тлумачення тез, включення викладача та студентів у дискусію з обґрунтуванням власних точок зору, виконання певного обсягу завдань, контрольні роботи тощо.

Крім того, можуть використовуватися такі види аудиторної самостійної роботи: експрес-опитування на лекціях з прочитаної або попередніх тем. З метою підготовки до таких опитувань студенти на лекціях стежать за планом їх читання, опрацьовують конспекти лекцій, потім доповнюють конспекти інформацією з рекомендованої літератури; ділові ігри на семінарських заняттях. У грі можуть моделюватися конкретні педагогічні ситуації. Можуть також в ігровій формі відпрацьовуватися практичні навички з організації роботи у школі. Мета ділової гри – в імітаційних умовах дати студенту можливість приймати рішення; завдання, що передбачають формування практичних навичок з використанням алгоритмів їх відпрацювання з використанням таблиць, відеоматеріалів, схем; колективне обговорення доповідей, повідомлень, рефератів на спеціально відведеному для цієї мети занятті.

Позааудиторна робота – це вивчення студентом наукової та спеціальної літератури, підготовка до занять, написання рефератів, повідомлень, доповідей, виконання завдань за темами, винесеними на самостійне вивчення та ін. Ця робота контролюється та оцінюється за допомогою тестів, питань для самоконтролю, контрольних робіт. Завдання можуть диференціюватися як обов'язкові (складати мінімум

знань, необхідний для засвоєння змісту дисципліни всіма студентами без винятку, варіативними при цьому можуть бути терміни і форми звітності) і необов'язкові для всіх (індивідуальні, які розширюють обсяг знань, або коригувальні залежно від готовності студента та його інтересу до проблеми) [82].

Значне місце у освітній діяльності студентів посідає самостійна робота з книгою: навчальною, довідковою, додатковою, нормативною. Завдання з книгою (або електронний ресурс) мають бути різноманітними, починаючи від коментованого читання і закінчуючи виконанням практичних вправ на основі опрацьованої літератури. Такими завданнями можуть бути: коментоване читання (наприклад, з метою ознайомлення змісту Закону «Про вищу освіту» та аналізу специфіки управління освітою у вищій школі); складання плану прочитаного матеріалу; підбір виписок з проблем, конспектування тексту; складання рефератів за кількома джерелами; складання плану положень, сформульованих у джерелі, та їх здійснення у практичній діяльності (наприклад, з метою ознайомлення із текстом Закону України «Про освіту» та опису шляхів втілення його положень у шкільну практику); пошук пояснення окремих термінів (наприклад, таких – *автономія навчальних закладів, академічна свобода, безоплатна освіта*) у словниках, довідниках, енциклопедіях, виконання практичних завдань з використанням нормативної, довідкової літератури [82].

Найчастіше як вид самостійної роботи студентам пропонуються домашні завдання, які є логічним продовженням аудиторних занять, проводяться за ініціативою викладача, який попередньо дає вказівки студентам щодо особливостей і терміну їх виконання. Визначаючи обсяг і зміст домашнього завдання, викладачу необхідно враховувати те, що його успішність та якість виконання студентами є залежними від якості проведеного заняття та рівня засвоєного матеріалу. Викладач має ретельно підбирати домашні завдання, урізноманітнювати їх за видами діяльності, цілями, характером виконання, рівнем прояву активності студентів. Позитивний

результат дають нестандартні форми організації домашньої роботи (виготовлення навчально-наочних матеріалів, підготовка презентацій, написання конспектів заходу, сценаріїв тощо). На відміну від інших форм організації навчального процесу витрати часу на виконання домашніх завдань не регламентуються розкладом і викладачем. Режим і тривалість роботи обирає студент залежно від своїх здібностей і конкретних умов, що вимагає від нього не лише розумової, а й організаційної готовності. Головне призначення таких завдань полягає у закріпленні знань та вмінь, сформованих на занятті, удосконаленні навичок, засвоєнні нового матеріалу.

Крім розглянутих видів позааудиторної самостійної роботи, існують такі:

- інформаційні повідомлення, які відрізняються від доповідей і рефератів обсягом інформації і характером змісту – повідомлення доповнюють матеріал лекції фактичними або статистичними даними;
- написання реферату (це об'ємний вид самостійної роботи студента, що містить інформацію, яка доповнює і розвиває тему аудиторного заняття і включає огляд одного або кількох джерел з теми, як правило, з ґрунтовними коментарями);
- написання конспекту першоджерела (це вид позааудиторної самостійної роботи студента з метою поглиблення знань у короткій формі). Доцільно використовувати роботу з кількома джерелами (наприклад, нормативними документами в електронних джерелах, паперовими джерелами про управління освітою в Україні тощо), поєднувати цю роботу зі спостереженнями, моделюваннями ситуацій;
- самостійне вивчення окремих тем з дисципліни. Активізація навчальної діяльності та її індивідуалізація передбачає винесення для самостійного вивчення окремих тем або питань. Обов'язковою умовою результативності самостійного освоєння теми (питання) є контроль за виконанням завдань. Результати

можуть бути представлені у формі конспекту, реферату, хронологічних та інших таблиць, схем;

- написання есе (це вид позааудиторної самостійної роботи студентів з написання твору, невеликого за обсягом і з вільною композицією). Тема есе має бути актуальною. У ньому можуть відображатися сучасні проблеми зі школознавства. Студенту слід не лише розкрити суть проблеми, навести різні точки зору, але й запропонувати свій погляд на неї. Цей вид роботи вимагає від особи, що навчається, вміння чітко і логічно формулювати думки у письмовій і усній формах;
- складання опорного конспекту (це вид позааудиторної самостійної роботи студента з метою створення інформації, у якій узагальнюється матеріал лекції). Опорний конспект покликаний виділити головні об'єкти вивчення, дати їм коротку характеристику. Основна мета опорного конспекту – полегшити запам'ятовування. При його складанні використовуються базові поняття, терміни, знаки (символи). Опорний конспект – це найкраща форма підготовки до відповіді перед слухачами;
- складання зведеної (узагальнюючої) таблиці з теми. Цей вид самостійної роботи студента зі систематизації інформації, яка зводиться та узагальнюється у межах таблиці, що наочно відображає основний зміст теми;
- складання тестів та еталонів відповідей до них. Цей вид самостійної роботи студента використовується зазвичай з метою закріплення вивченої інформації шляхом її диференціації, конкретизації, виокремлення основних положень, порівняння та уточнення в контрольній формі (питання, відповіді). Студент має скласти як тести, так і відповіді до них. Тести можуть мати різні рівні складності;
- складання і розв'язування ситуаційних завдань (кейсів). Цей вид самостійної роботи студента зі систематизації інформації в межах постановки або вирішення конкретних проблем

спрямований на розвиток мислення, творчих умінь, засвоєння знань, здобутих під час активного пошуку і самостійного вирішення проблем;

- складання схем, ілюстрацій, графіків, діаграм (це вид самостійної роботи з метою графічного способу відображення інформації з певної теми). Зазначене складання сприяє розвитку вмінь студента виділяти головні елементи, встановлювати між ними співвідношення, подібність і відмінність, відстежувати шляхи розвитку. Другорядні деталі описового характеру, як правило, пропускаються;
- складання кросвордів за темою та відповідей до них (це різновид відображення інформації в графічному вигляді і вид контролю засвоєних знань). Цей вид роботи, як правило, пропонується виконати вдома, а розгадування кросвордів часто використовуються на заняттях як метод самоконтролю і взаємоконтролю знань;
- створення презентацій (це вид самостійної роботи студентів зі створення наочних інформаційних посібників, виконаних за допомогою мультимедійної комп'ютерної програми PowerPoint). Створення презентацій вимагає навичок студента зі збору, систематизації, переробки інформації, оформлення її у вигляді добірки матеріалів, які у скороченому вигляді відображають питання з теми в електронному вигляді;
- підготовка до аудиторної контрольної роботи. Цей вид самостійної роботи вимагає акцентування уваги на визначеннях, термінах, змісті понять, датах, алгоритмах, іменах учених у галузі школознавства тощо.

Залежно від творчої індивідуальності, як студентів, так і викладачів, можуть використовуватися й інші форми самостійної роботи: рецензування фільмів, вистав на педагогічну тематику, наукових статей; взаємне рецензування студентських рефератів, есе, доповідей; складання словників з використанням термінів курсу;

складання аналітичних оглядів за матеріалами професійної діяльності; аналіз даних статистики, ділові ігри та ін. Прикладом з питань організації роботи у вищому навчальному закладі можна запропонувати студентам взяти участь у такій діловій грі. **Гра «Дебати»**. Проходить засідання Ради факультету (філологічного, факультету психології, педагогіки та соціальної роботи тощо). Присутні студенти, викладачі факультету, декан. Обговорюється питання про необхідність вивчення курсу «Педагогіка» студентами, які не отримують спеціальність «Викладач». Студенти діляться на дві групи – «За» і «Проти». Завдання: аргументовано довести свою точку зору. Представники кожної групи виступають за чергою. Регламент – 2 хвилини. Декан вислуховує всі точки зору з аргументами і доказами та підводить підсумки дебатів.

Домашні завдання

- Підготувати відповіді на пункти плану.
- Намалювати схему системи освіти України.
- Підготувати реферат за темою, що пропонується викладачем або обирається студентом самостійно.

Питання для обговорення

- Принципи побудови і функціонування освіти.
- Структура органів управління освітою.
- Структура системи освіти.
- Проблеми удосконалення системи освіти в Україні.
- Освітні та освітньо-кваліфікаційні рівні.

Творчі завдання та проблемні ситуації

- Як реалізується принцип наступності навчання в структурі освіти України?
- Схарактеризуйте роботу місцевих органів управління освітою у своїй області.

- Як організувати здобуття освіти для дитини з особливими освітніми потребами?
- Сформулюйте принципи організації національної освіти.
- Обґрунтуйте шляхи удосконалення системи освіти.

Довідково-інформаційні дані

Процес розвитку системи освіти в Україні відбувається у важких умовах. На ефективність роботи освітніх закладів мають негативний вплив різноманітні несприятливі фактори. До них належать відсутність стабільної соціальної та економічної ситуації в державі; економічна криза та дефіцит фінансових коштів; потребує серйозних доопрацювань правова база в сфері освіти. Недостатнє фінансування є однією з базових причин появи кризових ситуацій, які торкаються освітньої сфери. Зростає кількість дітей з особливими освітніми потребами. Кількість освітніх закладів інклюзивного типу для таких дітей є недостатньою. Головною проблемою у розвитку освіти є відновлення цілісності систем навчання і виховання. Держава намагається вирішувати ці та інші проблеми, що відображається у численних нормативних документах. Завдання системи освіти, її структура визначаються Законом України «Про освіту», Законом України «Про загальну середню освіту», Законом України «Про вищу освіту», іншими нормативно-правовими актами. Зокрема, в Законі «Про освіту» зазначено: «Система освіти складається із закладів освіти, наукових, науково-методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти» [51, 28–38].

Сучасна українська структура освіти регулюється Законом України «Про освіту» та має такі складові: загальну позашкільну освіту; середню освіту; професійно-технічну; дошкільну; вищу; докторантуру; післядипломну освіту; аспірантуру; самоосвіту. Освіта сучасного українця як і багатьох європейців починається з дошкільного навчального закладу – з дитячого садка. З двох років

малюк потрапляє до ясел, з трьох років дитина потрапляє в молодшу групу. Для запису в дитячий сад існують онлайн-черги, є можливість вибрати заклад і записати дитину до нього. Деякі сім'ї приймають рішення навчати дитину самостійно, але для дітей п'ятирічного віку здобуття дошкільної освіти є обов'язковим, оскільки з шести років дитина має відвідувати школу. Загальна середня освіта здобувається в різних типах навчальних закладів і є обов'язковою. Найчастіше це середні загальноосвітні школи. Обдаровані діти можуть відвідувати профільні початкові класи з допрофесійною підготовкою, піти у класи з поглибленим вивченням окремих предметів або спеціалізовані школи, ліцеї та гімназії. Професійно-технічна освіта орієнтується на отримання певної спеціальності. Це професійні ліцеї і училища, у яких студенти опановують робітничі професії. Професійно-технічні заклади освіти укладають контракти з підприємствами, які виступають замовниками підготовки співробітників. Вища освіта України побудована відповідно до вимог, що ставляться до освітніх систем розвинених країн світу. Цей вид освіти забезпечує професійну, наукову та практичну підготовку фахівців та підвищення кваліфікації. Важливим у системі управління дитячого садка є створення механізму, що забезпечує включення всіх учасників педагогічного процесу в управлінську сферу.

Структура управління школою. Ця структура у більшості шкіл представлена чотирма рівнями. Перший рівень – директор школи, який призначається державним органом або обраний колективом; керівники ради школи, учнівського комітету, громадських об'єднань. Рівень визначає стратегічні напрями розвитку школи. Другий рівень – заступники директора школи, шкільний психолог, соціальний педагог, відповідальний за організацію суспільно корисної праці, помічник директора школи з адміністративно-господарської частини; керівники органів та об'єднань, що беруть участь у самоврядуванні. Третій рівень – вчителі, вихователі, класні керівники, які виконують управлінські функції щодо учнів під час навчальної та позанавчальної діяльності.

До цього рівня можуть входити і педагоги, які взаємодіють з органами громадського управління і самоврядування, з закладами додаткової освіти. Четвертий рівень – учні, які очолюють класні і загальношкільні органи учнівського самоврядування. Виділення цього рівня підкреслює суб'єкт-суб'єктний характер стосунків між вчителями та учнями, при яких студент, будучи об'єктом взаємодії, в той же час є і суб'єктом свого розвитку. Кожен нижчий рівень суб'єкта управління є одночасно і об'єктом управління по відношенню до вищого. Взаємодія педагогічного та студентського колективів регулюється на основі Закону України «Про освіту» та Статуту загальноосвітнього закладу.

Структура управління закладом вищої освіти. Управління університетом будується на поєднанні принципів єдиновладності і колегіальності. Конференція науково-педагогічних працівників, представників інших категорій працівників і студентів є вищим органом управління університету і проводиться не рідше одного разу в навчальному році. Конференція університету обирає вчену раду університету і ректора, затверджує правила внутрішнього розпорядку університету, обирає комісію з трудових спорів, приймає колективний договір. Порядок обрання делегатів на конференцію визначається вченою радою університету. В обранні делегатів беруть участь всі категорії працівників, студентів і членів громадських організацій. Конференція вважається правочинною, якщо на ній присутні не менше як дві третини від складу делегатів. Рішення конференції вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більше половини присутніх делегатів. Рішення конференції, які не суперечать чинному законодавству України та статуту університету, є обов'язковими до виконання для всіх членів колективу освітнього закладу. Студенти, відповідно до Статуту університету, мають право брати участь в обговоренні і вирішенні важливих питань діяльності університету, в тому числі через громадські організації та органи управління університету. У закладі діє первинна профспілкова організація студентів. Представники профспілкового комітету

входять до складу вченої ради і спеціальних комісій університету. У закладі є також студентське самоврядування – форма організації і вирішення питань життєдіяльності студентів, що реалізується через студентські громадські організації, покликані виражати інтереси, захищати права молоді, брати участь у розробці програм, спрямованих на подолання проблем студентської молоді, вести науково-дослідні роботи з молодіжної проблематики, проводити заходи, які сприяють активізації громадянської відповідальності представників молодого покоління.

Перспективи розвитку освіти. Незважаючи на потрясіння останніх років, вітчизняна шкільна освіта залишається однією з найкращих у світі. На тлі руйнівних процесів, що відбуваються в промисловості, сільському господарстві, науці, культурі, система шкільної освіти виявилася одним зі стійких соціальних інститутів. Варто зважити на те, що система освіти здатна конкурувати із системами освіти провідних країн світу. Проте тривогу викликають такі установки у реформуванні освіти, як орієнтація на запозичення західних моделей освіти, ігнорування кращих традицій вітчизняної педагогіки; впровадження ринкового підходу до освіти; дефундаменталізація освіти, тобто підміна знань, орієнтованих на формування у свідомості підростаючих поколінь цілісної наукової картини світу, інформацією і навичками прагматичного і технологічного характеру; дегуманітаризація освіти, що виражається в заміні гуманітарних, світоглядних дисциплін, що формують моральний стрижень особистості і широту мислення; науками соціально-економічного циклу; реструктуризація сільської школи.

Зміст шкільної освіти – це основа освітньої системи. В умовах перехідного періоду в розвитку суспільства зміст є основним об'єктом реформування та оновлення. Зміст освіти та його реалізація втілюють ті цінності і цілі, які суспільство ставить перед новим поколінням. Успішна реалізація реформи у сфері освіти є складним завданням. Вона вимагає ретельного планування, виваженої стратегії, уваги до ресурсів, забезпечення перепідготовки та розробки відповідного

оцінювання. Головні завдання сучасної школи – це розкриття здібностей кожного студента, виховання порядної і патріотичної особистості, готової до життя у високотехнологічному, конкурентоспроможному світі. Навчання має бути побудованим так, щоб випускники могли самостійно формулювати і досягати серйозних цілей, ефективно реагувати на життєві ситуації. Деякі з проблем шкільної освіти вже вирішуються, проте більшість з них ще залишаються перспективою розвитку шкільної освіти. Залишається невирішеною така проблема, як раціоналізація дозвілля, в тому числі і під час канікул. Відкладається рішення проблеми, пов'язаної з низькою заробітною платнею педагогів, її рішення не лише якісно поліпшить життя вчителів, стимулюватиме їхню діяльність, але й підвищить попит на педагогічні професії. В Україні не вистачає прогресивно мислячих, кваліфікованих вчителів і викладачів. Школі необхідні підтримка з боку громадськості освітньої політики, відновлення відповідальності та активної ролі держави в цій сфері, глибока і всебічна модернізація освіти з виділенням необхідних для цього ресурсів і створенням механізмів їх ефективного використання.

У наш час відбувається переосмислення цільових функцій і перспектив розвитку професійної освіти як системи, переоцінка традиційних уявлень про соціальну сутність освіти, місце і роль освіти як соціального інституту в житті людини і суспільства. Сучасні умови розвитку суспільства визначають перспективи розвитку професійної освіти – готувати фахівців, що відповідають запитам суспільства. Молоді фахівці мають бути професійно мобільними, а це вимагає високого рівня інтелектуальної і психологічної підготовки. Потенціал і перспективи розвитку професійної освіти перебувають у прямій залежності від попиту на випускників професійних навчальних закладів. Для забезпечення якісної професійної освіти, її доступності для всіх громадян необхідна інституційна перебудова системи освіти на основі ефективною взаємодії освіти з ринком праці. Окреслюючи перспективи розвитку професійної освіти, слід зазначити, що система

освіти покликана розвиватися не лише синхронно з економікою держави, а й випереджаючи її розвиток, оскільки вона готує кадри для майбутнього. Освітній заклад, який прагне бути інноваційним, мобільним, вибудовує свою стратегію розвитку відповідно до загальноєвропейських процесів.

Пріоритетним напрямом розвитку професійної освіти є інтеграція у світову систему освіти системи професійної освіти України при збереженні традицій вищої школи. Досягнення нової якості освіти забезпечується її конкурентоспроможністю на внутрішньому та світовому ринках праці, модернізацією її змісту, поглибленням інтеграційних і міждисциплінарних програм, інформатизацією освіти і методів навчання, збільшенням ролі самостійної роботи студентів.

Перспективи розвитку професійної освіти передбачають необхідність організації постійного моніторингу поточних і майбутніх потреб ринку праці у кваліфікованих фахівцях; вдосконалення механізму формування регіонального державного замовлення на підготовку кадрів у закладах професійної освіти; розвиток державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти, подальше розширення залучення роботодавців до реалізації регіональної державної освітньої політики, а також формування напрямів підготовки кадрів, розробку державних освітніх стандартів, участь в процедурах контролю якості професійної освіти.

Поступальний розвиток вищої школи визначається якістю зовнішнього управління і зовнішніми критеріями оцінки та регламентації її діяльності. У той же час ці зовнішні регулятори не враховують певною мірою зміни у розвитку науки, технологій і сучасного суспільства. Сьогодні значною є роль електронного інформаційного простору в розвитку студента. Керівники закладів вищої освіти змушені орієнтуватися на ті формальні критерії оцінки роботи, які використовуються при перевірках, і зводяться часто в контролі за кількістю опублікованих праць і в можливості продажу результатів наукових досліджень. Значною проблемою для розвитку

закладів вищої освіти є заформалізованість та інтенсивність всіляких перевірок, які стали займати практично увесь час ректорів, проректорів, деканатів і кафедр. У них залишається мало часу на творчу роботу в навчальній, соціальній та науково-технологічній сфері. Створення необхідних умов для розвитку системи вищої школи передбачає таку організацію навчального процесу, яка будується на врахуванні базових психологічних потреб особистості: потреби у задовільних міжособистісних стосунках; потреби у реалізації творчого потенціалу особистості. У зв'язку з цим підвищення якості знань студентів можливе, передусім, унаслідок створення необхідної мотивації до навчальної діяльності студентів, створення умов для реалізації їх творчого потенціалу в межах навчальних дисциплін.

Зміни в системі дошкільної освіти зумовлені об'єктивною потребою у відповідному суспільному розвитку і розвитку освітньої системи, що відображається в усвідомленні педагогічною громадськістю необхідності істотних змін роботи закладу. Основним механізмом підвищення ефективності системи дошкільної освіти є пошук та освоєння інновацій, що сприяють якісним змінам в діяльності закладу дошкільної освіти. На сьогоднішній день можна з упевненістю відзначати факт переходу їх більшості у режим пошуку, який є перехідним на шляху до якісних змін.

Теми рефератів

- Державний нагляд (контроль) за діяльністю закладів освіти.
- Самоврядування освітніх закладів.
- Соціально-педагогічний патронаж у системі освіти.
- Освіта осіб з особливими освітніми потребами.
- Освітні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації.
 - Самоосвіта громадян України.
 - Управління закладами середньої професійної освіти.

- Управління розвитком освітньо-виховної системи закладу освіти.
- Управління освітніми закладами як цілісна система.
- Управління закладами вищої освіти в умовах інноваційної економіки.
- Інформаційно-комунікаційні технології в управлінні закладами освіти.

Питання для самоконтролю

- Які органи державного управління освітою в нашій країні ви знаєте?
- Дайте характеристику структурі, змісту роботи та повноваженням кожного органу державного управління освіти в Україні.
- Висвітліть докладно структуру Міністерства освіти та науки України.
- Схарактеризуйте функції Міністерства освіти та науки України.

ТЕМА 3. МЕТОДИЧНА РОБОТА В ШКОЛІ. АТЕСТАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ

План

1. Роль методичної роботи у підвищенні рівня професійної підготовки вчителя. Основні форми методичної роботи у школі
2. Нормативно-правова база для організації та проведення в закладах освіти роботи з атестації педагогічних працівників. Принципи та умови проведення атестації, особливості її проведення

Література

[10, 391–404; 13; 16, 500–542; 23, 395–435; 25, 500–542; 44; 82; 86, 167–172; 89; 90; 91; 92; 93; 94; 95]

Методичні вказівки

Передусім слід усвідомити значення методичної роботи у професійній підготовці педагога. Студент має ознайомитися з основними формами методичної роботи, які застосовуються в школі. Доцільно знати основну нормативно-правову базу для організації та проведення в закладах освіти роботи з атестації педагогічних працівників. У межах цієї бази варто звернути увагу на вимоги, які ставлять перед педагогічними працівниками, що атестуються, принципи та умови проведення атестації, алгоритм її проведення.

При засвоєнні зазначеної теми можна використовувати такі види домашніх завдань залежно від поставленої мети: а) з метою засвоєння нового матеріалу – читання підручника, першоджерел, додаткової літератури; складання плану тексту, конспектування прочитаного, графічне зображення структури тексту; виписки з тексту; робота зі словниками та довідниками; ознайомлення з нормативними документами; спостереження; б) з метою закріплення і систематизації знань пропонується робота з конспектом лекцій, повторна робота над матеріалом підручника, першоджерела, додаткової літератури; складання плану відповіді на спеціально підготовлені питання;

складання таблиць, графіків, схем; вивчення нормативних документів; відповіді на контрольні питання; підготовка до виступу на семінарі з рефератами або доповіддю; в) з метою формування знань, умінь та навичок з подолання проблем доцільно пропонувати студентам виконати вправи за зразком; розрахунково-графічну роботу, взяти участь у ділових іграх, схарактеризувати шляхи подолання педагогічних проблем.

Крім домашніх завдань для всіх студентів можна застосовувати індивідуальні завдання. Індивідуалізація домашніх завдань може відбуватися шляхом часткової індивідуалізації загального для всієї групи завдання, використання замість (або крім) фронтальних завдань індивідуальних або групових домашніх завдань, використання разом з обов'язковими домашніми завданнями необов'язкових для окремих студентів.

Завдання стає індивідуалізованим тоді, коли воно пропонується не всім студентам групи, а лише для її частини або окремим студентам з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, які враховуються при складанні індивідуалізованих завдань. Відповідно до цих особливостей виділяються типи завдань, що враховують: рівень знань, умінь і навичок студентів; загальні і спеціальні здібності; навчальні вміння, пізнавальні інтереси. Індивідуальні особливості студентів, що враховуються в навчальній роботі, впливають також на зміст завдання, його оформлення і обсяг. За ступенем засвоєння програми навчальні завдання поділяють на дві групи: з усунення прогалин у знаннях, уміннях і навичках; завдання, спрямовані на засвоєння раніше пройденого матеріалу і забезпечення у такий спосіб готовності студента до вивчення подальшого матеріалу; завдання для вдосконалення і поглиблення програми відповідно до здібностей та інтересів студентів. Індивідуалізовані завдання можна групувати на основі того, чи визначені наперед шляхи їх розв'язання, чи ні. Є завдання, розв'язання яких відбувається у докладній формі і в установленому порядку. Зміст

деяких завдань обмежується фіксацією умов, а хід і прийоми їхнього розв'язання слід обирати самим студентам.

Використовуються завдання, що враховують загальні і спеціальні здібності студентів. Різниця у здібностях виражається передусім різним темпом навчання. Завдання, що враховують цю властивість, реалізуються так: після виконання спільних завдань частина студентів приступають до більш важких і творчих завдань. Звісно, не завжди доцільно давати здібним студентам спочатку загальні для всіх завдання і лише після цього пропонувати їм перейти до більш важких. Такий спосіб навчання більше підходить у випадках, коли засвоюється новий для всіх матеріал. Зазначений спосіб не враховує те, що здібний студент швидше вловлює суть матеріалу. Для засвоєння знань, умінь і навичок йому потрібно відносно менше повторень і вправ. А тому здібним студентам варто пропонувати менше загальних і більше завдань високого рівня складності. Давати ж увесь комплекс завдань на різному рівні доцільно тоді, коли метою роботи є узагальнення, повторення або тренування, а також у тому випадку, коли за основу взятий навчальний матеріал, що вимагає самостійного аналізу. Є завдання, що враховують рівень навчальних умінь. Цей вид завдань пов'язаний з попередніми, оскільки формування умінь має тісний зв'язок зі здібностями. Проте їх необхідно розрізняти, оскільки деякі студенти мають задовільні здібності, адже вони не реалізують їх для формування умінь. Слід пропонувати студентам завдання, що враховують їхні пізнавальні інтереси. Цей вид завдань передбачений як для задоволення наявних інтересів, так і для стимулювання та виявлення, а також для створення передумов до виникнення інтересів. Відповідно до зазначених цілей використовуються завдання, орієнтовані на доповнення і поглиблення навчального матеріалу, і такі, що ознайомлюють студентів з матеріалом з різних точок зору.

Розрізняють види завдань за змістом і способом виконання. Наприклад, читання додаткової науково-популярної літератури

(книги, періодичних видань); робота зі словниками, довідниками, енциклопедіями та іншою довідковою літературою; підготовка доповідей; збір різного матеріалу фольклорного, історичного, статистичного характеру тощо; проведення опитування; виконання завдань на основі опрацювання комп'ютерних джерел; виконання завдань після індивідуальної і групової екскурсії; виконання завдань на основі відвідування школи, ресурсного центру, дитячого садка, соціальної служби та ін.

Необхідно проводити зміни видів діяльності студентів під час заняття, адже це гарантія збереження уваги і працездатності студентів. Такими видами діяльності можуть бути записи, конспектування джерел, вправи тощо. Варіанти послідовності елементів структури та їхній набір можуть бути неоднаковими у різних студентських групах. Зазначене урізноманітнення забезпечує індивідуальний підхід до студентів. Знання, не підкріплені самостійною діяльністю, не можуть стати справжнім здобутком людини.

В організації усіх розглянутих видів роботи важливу роль відіграє викладач. Від його вміння організувати самостійну роботу залежить успіх вивчення дисципліни. Допомога викладача студентові може здійснюватися у різних формах: методичних вказівок на лекціях, інструктажу, колективної та індивідуальної консультації, бесіди, спеціальних занять з методики організації та планування самостійної роботи та ін. Викладач під час інструктажу має визначити обсяг і зміст завдання, повідомити студентам, як слід його виконувати, якими прийомами і методами користуватися. Важливо, щоб вказівки викладача і демонстрація зразків виконаного завдання були систематичними. Консультації бувають епізодичними, позаплановими та запланованими. Позапланові консультації виникають з ініціативи обох сторін: як педагогів, так і студентів. Консультації поділяють на індивідуальні та колективні, інформаційні та проблемні. Наприклад, інформаційна консультація для педагогів має відповідати таким вимогам: зміст має враховувати досягнення

сучасної педагогіки, психології та педагогічної практики, бути науково достовірним, виклад матеріалу логічним, чітким. При проведенні консультації має використовуватися диференційований підхід з урахуванням досвіду студентів.

Домашні завдання для студентів

- Підготувати відповіді на пункти плану лекції.
- Підготувати реферат за темою заняття, яка пропонується викладачем або обирається студентом самостійно.
- Законспектувати Постанову Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800 та підготувати повідомлення про підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників в Україні.
- Накреслити схему-модель системи методичної роботи у школі.
- Розробити план оптимізації наукової організації праці в школі.

Питання для обговорення

- Методична робота в школі.
- Наукова організація праці педагога.
- Шляхи вдосконалення наукової організації праці.
- Особливості атестації педагогічних працівників в Україні.

Творчі завдання та проблемні ситуації

- Як забезпечити об'єктивне оцінювання вчителями відкритих уроків?
- Як досягти ефективності діяльності центрів методичної роботи?
- Які проблеми можуть опрацьовуватися в творчих (проблемних) групах вчителів?
- Як забезпечується принцип всебічності при проведенні атестації педагогічних працівників?
- Проаналізувати зміст методичної роботи у школі
- Дати характеристику наукової організації праці у школі

- Визначити шляхи вдосконалення наукової організації праці у школі
- Скласти тематику засідань предметного методоб'єднання для вчителів початкових класів
- Провести ділову гру «Наукова конференція з питань методичної роботи у школі». Обирається оргкомітет конференції. Заздалегідь повідомляються тема, час і місце її проведення. Потім починається збір тез доповідей, складається програма. Надалі підбирається сценарій науково-практичної конференції, розподіляються ролі і завдання між учасниками (медіапідтримка, підготовка аудиторії, відео- та фотозйомка, стендова інформація тощо). Засідання конференції веде модератор, який визначає регламент виступів і надає слово доповідачам. Після виступів учасники обговорюють доповіді кожного. Завершується конференція підбиттям підсумків і складанням рекомендацій з утілення в освітню практику результатів конференції.

Довідково-інформаційні дані

За характером реалізації розрізняють адміністративні та дидактичні форми методичної роботи. До адміністративних форм належать навчально-освітні округи, асоціації вчителів з освітніх проблем, асоціації вчителів з навчальної дисципліни, науково-методична кафедра, методичне об'єднання; методична секція з навчальної дисципліни; індивідуальна професійна самоосвіта. До дидактичних – проблемні семінари; проблемно-проектні семінари; організаційно-діяльні ігри; репродуктивно-евристичні (педагогічні читання, науково-практичні конференції); евристично-продуктивні (фестивалі педагогічних ідей, соціально-педагогічних ініціатив, проєктів; конкурси професійної майстерності); продуктивні (наукові конференції; теоретичні (методологічні) семінари, підвищення кваліфікації за індивідуальним планом; участь у тимчасових творчих

колективах, творчі відпустки; наукові стажування); репродуктивні (екстернат; практикум; науково-практичні семінари; педагогічні майстерні; семінари; тренінги).

Усе різноманіття організаційних форм методичної роботи в школі можна представити у вигляді трьох взаємопов'язаних груп: фронтальні форми (практикуми, семінари, конференції та ін.); групові форми (школи передового досвіду, методичні об'єднання, творчі мікрогрупи вчителів та ін.); індивідуальні форми (індивідуальні консультації, наставництво, робота над індивідуальною творчою темою, індивідуальна самоосвіта та ін.). При цьому слід мати на увазі, що в межах фронтальних форм роботи можлива робота і групового, і індивідуального характеру, тому відмінність цих форм не варто абсолютизувати. Такі групи організаційних форм методичної роботи виділяються при врахуванні кількісного і якісного складу вчителів.

Індивідуальна форма методичної роботи в школі. Сутність цієї форми методичної роботи полягає у самостійній роботі педагога над підвищенням теоретичного рівня знань, вдосконаленням методичної майстерності. Значною мірою вона залежить від вимог до педагогічних кадрів керівництва навчального закладу, а також професійної відповідальності вчителя. Ця форма методичної роботи вчителів є складовою їх самоосвіти. Зміст її охоплює систематичне вивчення нормативно-правових документів, літератури з досягнень у галузі педагогіки та суміжних наук, участь в роботі методичних об'єднань різного рівня, семінарів, конференцій, педагогічних читань; розробки окремих проблем, пов'язаних з удосконаленням навчально-виховної роботи, проведення експериментальних досліджень, підготовку доповідей та ін. Організація самоосвіти має ґрунтуватися на її зв'язку з практичною педагогічною діяльністю; систематичному удосконаленні, постійній модернізації її змісту і форм; гласності і наочності результатів самоосвіти у педагогічному колективі, створенні в школі сприятливих умов для впровадження педагогами нових досягнень науки і передового педагогічного досвіду. Молоді фахівці, які закінчили заклади вищої педагогічної

освіти, протягом першого року роботи за місцем працевлаштування проходять стажування, мета якого полягає у формуванні умінь і навичок до педагогічної діяльності. Під час стажування вони користуються всіма правами працівника школи і виконують покладені на них обов'язки. Керівник закладу призначає для молодого вчителя наставника з досвідчених вчителів відповідної спеціальності. Наставник допомагає стажеру в плануванні навчально-виховної роботи, у розробці поурочних планів та ін.

Основу методичної системи педагога становить навчально-методичний комплекс забезпечення навчальної дисципліни. Цей комплекс є одним з елементів організації освітньої діяльності. Він має розроблятися з усіх навчальних дисциплін з урахуванням необхідності підвищення якості засвоєння змісту навчального матеріалу. Навчально-методичний комплекс дисципліни є частиною професійного освітнього забезпечення. Основні навчально-методичні матеріали з дисципліни можуть бути представлені в навчально-методичному комплексі у вигляді конспектів занять, навчальних посібників, підручників, відеопрезентацій занять, інформації з електронних джерел. Матеріали для контрольних робіт використовуються під час поточного та проміжного контролю знань і умінь осіб, які навчаються, вони включають перелік контрольних питань за кожною темою навчальної програми; варіанти контрольних робіт; тести; картки з індивідуальними завданнями; контрольні завдання для заліку; екзаменаційні матеріали; питання і завдання з дисциплін для підсумкової державної атестації. Матеріали для контрольних робіт забезпечені методичними вказівками щодо їх використання під час самостійної роботи (ключі до тестів з метою самоконтролю), а також при поточному і підсумковому контролі успішності з дисципліни.

Колективна форма методичної роботи у школі. До колективних форм методичної діяльності належать методичні комісії, інструкційно-методичні наради, педагогічні читання, науково-

практичні конференції педагогічних працівників, семінари-практикуми.

Інновації в методичній роботі. Сьогодні, в умовах реформування освіти, не викликає сумнівів необхідність інноваційних процесів в освітньому закладі, орієнтації вчителя-практика на прийняття, освоєння і використання в педагогічній діяльності інновацій, на творчий характер діяльності, що забезпечує самореалізацію і професійний саморозвиток педагога. Умовами інноваційної методичної роботи в сучасних умовах є підвищення якості та рівня освітніх послуг; підвищення рівня конкурентоспроможності педагогів на ринку освітніх послуг; методичне та науково-методичне забезпечення освітнього процесу; його забезпечення. Звісно, на практиці часто спостерігається формальне ставлення педагогів і керівництва до інноваційних проєктів. Виникають численні суперечності між суспільними інтересами, пов'язаними з інноваціями у галузі освіти, і відсутністю у більшості вчителів усвідомленого інтересу до їх освоєння, які визначають спрямованість їхньої діяльності на творче вдосконалення педагогічного процесу і професійний саморозвиток; між об'єктивною необхідністю інноваційних процесів в освіті та неготовністю вчителів та адміністрації освітнього закладу на місцях до особистісного прийняття інноваційних ідей на ціннісному рівні як значущих для розвитку організації і педагогічного колективу, для вдосконалення освітнього процесу; між необхідністю включити викладача і педагогічний колектив навчального закладу до інноваційного процесу і орієнтацією управління на виконавчу активність викладачів; між зростаючою роллю використання групового потенціалу для якісного вдосконалення роботи педагогічного колективу і недостатньою орієнтацією управлінської діяльності в освітньому закладі на колективного суб'єкта педагогічної діяльності. Подолання цих суперечностей можливе шляхом формування інтересу педагогічного колективу освітнього закладу до інновацій. На практиці це може здійснюватися шляхом створення системи необхідних психолого-

педагогічних умов, що включають організаційно-системне забезпечення інноваційного процесу, психологічне забезпечення інноваційного процесу; науково організовану діяльність керівника з метою формування інтересу педагогічного колективу школи до інновацій. Слід підкреслити, що інтерес педагогічного колективу до інновацій не є сукупністю інтересів окремих його членів. Індивідуальний і колективний інтереси взаємозумовлені. Ці інтереси до інновації на особистісному і колективному рівнях мають різні підстави. Інтерес до інноваційної діяльності, усвідомленої учителем як цінність, виявляється як його готовність на основі рефлексії до відмови від відомих способів здійснення педагогічної діяльності і ціннісному прийнятті більш досконаліх способів роботи. Інтерес же колективу визначається такими критеріями: спільністю соціальних та індивідуальних інтересів, ціннісним ставленням педагогічного колективу до інновацій; груповою диференціацією та інтеграцією в колективі для виконання завдань інноваційного процесу.

Теми рефератів

- Атестація педагогічних працівників в умовах карантину.
- Система управління та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з використанням сучасних інформаційних та педагогічних технологій.
- Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні.
- Застосування мережевих технологій для оцінювання та самооцінювання студента.
- Методична робота в школі в умовах карантину.
- Методична робота у закладах дошкільної освіти.
- Методика проведення семінарів-практикумів з методичної роботи у школі.

Питання для самоконтролю

- З якою метою проводиться методична робота в школі?

- Які напрями методичної роботи ви знаєте?
- Які основні форми методичної роботи в школі ви знаєте? Дайте характеристику кожній з них
- Дайте характеристику нормативно-правовій базі для організації та проведення в закладах освіти роботи з атестації педагогічних працівників
- Що таке атестація педагогічних працівників?
- Які принципи атестації педагогічних працівників ви знаєте?
- Які є види атестації педагогічних працівників?

ТЕМА 4. СИСТЕМА ВНУТРІШКІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

План

1. Поняття про систему внутрішкільного контролю
2. Вимоги до системи педагогічного контролю, умови його ефективності
3. Види контролю
4. Методи перевірки навчальної діяльності вчителів

Література

[2, 341–412; 10, 391–404; 13; 16, 500–542; 23, 395–435; 25, 500–542; 44; 82; 86, 167–172; 89; 90; 91; 92; 93; 94; 95]

Методичні вказівки

Передусім студентам важливо засвоїти зміст поняття про систему внутрішкільного контролю, ознайомитися з вимогами до цієї системи, умовами ефективності.

Потім доцільно перейти до осягнення змісту різних видів контролю, розглянути особливості їх використання. Слід уміти ефективно використовувати методи перевірки навчальної діяльності вчителів.

Під час навчання доцільно використовувати педагогічні ситуації, які є конкретними і створюються або виникають в процесі проведення лекцій, семінарських занять і, як правило, вирішуються негайно. У педагогічній ситуації відображаються переваги і негативи в організації освітнього процесу. Структура педагогічних ситуацій нескладна. До її складу входить педагог, студенти, їхня взаємодія. Педагогічні ситуації можуть створюватися цілеспрямовано або виникати стихійно. У будь-якому випадку вони мають бути продуманими, з попереднім проєктуванням виходу з них. Це завжди узгодження педагогічного процесу з інтересами його учасників та оперативне врахування індивідуальних особливостей конкретних людей і реальної обстановки. Педагогічна ситуація спрямована на

вирішення певної проблеми. Ці проблеми потребують вирішення, але вони не завжди можуть бути залагодженні одразу. Педагогічна ситуація визначає комплекс умов, при яких вирішується проблема. Умови можуть як сприяти, так і перешкоджати її успішному вирішенню. Результатом вирішення проблеми є новоутворення у формі знань, умінь і навичок, способів дій, форм поведінки, видів діяльності і якостей особистості. Педагогічні завдання з вирішення проблем діляться на завдання з навчання, завдання з виховання та завдання з організації взаємодії педагога і студентів. При розв'язанні педагогічних завдань існують різні варіанти побудови процесу навчання: репродуктивний і продуктивний. Репродуктивний варіант включає такі етапи: постановку і усвідомлення завдання; сприйняття явищ, фактів; осмислення; розуміння; запам'ятовування; засвоєння; застосування, яке може відбуватися в репродуктивній, алгоритмічній або творчій формах. Продуктивний варіант передбачає застосування знань і має пошуковий, творчий характер. Стимулюються самоаналіз, саморегуляція та ініціатива. У такий час цей варіант має широке застосування в освітній практиці. За допомогою педагогічних завдань можна описати педагогічну діяльність.

Під час самостійної роботи із вивчення тем студентам можна пропонувати завдання з елементами науково-дослідницької роботи.

Основними завданнями науково-дослідницької роботи студентів є такі: ознайомлення студентів з сучасним станом науки у певній галузі, основними підходами до науково-дослідницької діяльності в конкретних наукових напрямках, з сучасними методами наукового дослідження, конкретними теоретичними і практичними знаннями у відповідних сферах, методами пошуку наукової інформації; формування навичок абстрактного мислення та умінь виокремлювати наукову або практичну проблему в потоці наукової і технічної інформації, здійснювати постановку завдань, планування дослідження, отримання теоретичного вирішення проблеми та експериментальної перевірки отриманих результатів і висновків; спрямованість студента на кінцевий практичний результат та

оформлення результату науково-дослідницької роботи, підготовка наукової доповіді, вміння захистити отриманий результат, вести зважену наукову полеміку [93].

Навчальна науково-дослідницька робота студентів передбачена навчальними планами. До неї, крім курсових і дипломних проєктів, належать написання рефератів та підготовка доповідей за темами практичних або семінарських занять.

Використовуючи як метод навчання дослідницьку роботу, як репродуктивну так і творчу, викладач дає можливість студентам набути спеціальні дослідницькі вміння, здатності здійснювати пізнавальні дослідження і в той же час підвищувати інтерес до предмету вивчення. Водночас відбувається само актуалізація студента, яка забезпечує більш високий рівень його розвитку. Самоактуалізація студента-майбутнього педагога під час навчання є важливою умовою самореалізації його творчої індивідуальності.

Для ефективного засвоєння питань внутрішкільного контролю доцільно використовувати ділові ігри, що дає можливість активізувати особистість того, хто навчається. Ділова гра має риси як навчальної, так і майбутньої професійної діяльності. Знання засвоюються з метою оперативного застосування. Крім того, під час ділової гри кожен студент набуває навички комунікативної взаємодії, необхідні для фахівця ціннісні орієнтації та установки. Досягнення навчальних і виховних цілей поєднуються в одному процесі соціальної активності студентів, що реалізується у формі ігрової діяльності. Оцінюючи роль ділової гри при підготовці педагогічних кадрів, можна виділити її ознаки: застосування моделей реальних соціальних систем, що дають можливість максимально наблизити процес навчання до практичної діяльності педагога, прийняття рішень здійснюється учасниками гри, які виконують певні ролі. Проведення ділових ігор є колективним методом навчання. Під час гри формується колективна думка, удосконалюються навички аргументованого захисту думки групи і конструктивної, доброзичливої критики виступів представників інших груп, у ділових

іграх створюється певний емоційний настрій гравців, що допомагає активному включенню студентів в обговорення проблеми.

Приклад ділової гри-бесіди з оцінювання професійних якостей педагога. Директор школи оцінює діяльність вчителя, використовуючи інформацію з різних джерел – особової справи, характеристик колег, учнів, батьків. На основі цієї інформації він заповнює атестаційну форму і готується до бесіди з педагогом. Директор складає план бесіди, формулює питання. Роль вчителя може виконувати молодий компетентний педагог, який має п'ять років стажу, активний, сумлінний класний керівник.

Домашні завдання

- Підготувати відповіді на пункти плану.
- Підготувати реферат за темою, яку пропонується викладачем або обирається студентами самостійно.
- Підготувати тези доповіді за темами «Шляхи удосконалення системи внутрішкільного контролю», «Інноваційні форми внутрішкільного контролю».

Питання для обговорення

- Проблеми внутрішкільного контролю.
- Шляхи впровадження інноваційних форм внутрішкільного контролю.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

- Які недоліки, на вашу думку, існують у практиці внутрішкільного контролю?
- Які вимоги до внутрішкільного контролю варто впровадити з метою уникнення недоліків чи непорозумінь в його організації?
- Що входить до змісту внутрішкільного контролю?

Довідково-інформаційні дані

При ґрунтовній розробленості функція контролю у плані її реалізації залишається складною. Складність контролю пояснюється відсутністю обґрунтованої системи критеріїв оцінювання освітнього процесу, особливо його виховного компонента [89]. З удосконаленням управлінських структур в освіті інспекторські функції за діяльністю педагога покладено на директора школи та його заступників. Контроль тісно пов'язаний з усіма функціями управління, особливим є зв'язок з функцією педагогічного аналізу, адже інформація, що була отримана під час внутрішкільного контролю, є предметом педагогічного аналізу. Взаємозв'язок і відмінність цих функцій зумовлює розбіжність між метою та отриманим результатом, адже педагогічний аналіз спрямований на виявлення причин, умов цих понять. Педагогічному аналізу піддається той фактичний матеріал, який був отриманий у процесі контролю. Ця обставина свідчить про той факт, що змістом внутрішкільного контролю і педагогічного аналізу є одні і ті ж напрями діяльності школи. Особливість функції внутрішкільного контролю полягає у впливі на особистість педагога. Якщо це молодий педагог, то це позначається на його професійному становленні, якщо це досвідчений – на визнанні його професійної позиції та авторитету в освітньому закладі. Тому у здійсненні контролю важливі професіоналізм і компетентність осіб, що перевіряють [89].

Традиційна практика внутрішкільного контролю має недоліки. По-перше, це можлива відсутність системи контролю, якщо немає розподілу обов'язків між директором та його заступниками, а також у випадках, коли контроль організується лише для звіту про кількість відвідуваних уроків чи занять. По-друге, це формалізм в організації контролю, коли немає чітко поставленої мети проведеного контролю, відсутні або не використовуються об'єктивні критерії оцінки. По-третє, однобічність внутрішкільного контролю, проведеного, як правило, лише по відношенню до якого-небудь одного напрямку

педагогічного процесу. Наприклад, контролюється лише навчальний процес або лише уроки хімії та математики та ін. [90].

Щоб уникнути цих та інших недоліків чи непорозумінь, в організації внутрішкільного контролю доцільно дотримуватися деяких загальних вимог: систематичність (це вимога, що спрямована на регулярне проведення контролю, на створення в навчальному закладі системи контролю, що дає можливість управляти усім ходом педагогічного процесу); об'єктивність (це відповідність отриманих результатів контролю вимогам, узгодженим критеріям; дієвість (це результати проведеного контролю, які мають привести до позитивних змін, до усунення виявлених недоліків); компетентність перевіряючого (знання предмета контролю, володіння методикою контролю, вміння побачити переваги у роботі та можливі недоліки, вміння прогнозувати розвиток результатів контролю) [90].

До змісту внутрішкільного контролю включаються такі напрями: виконання організаційно-педагогічних питань; якість отриманих знань тощо. У спеціальних пам'ятках, інструкціях, рекомендаціях, підготовлених державними органами управління освітою або адміністрацією школи, конкретизується кожний зазначений напрям контролю. Функція контролю тісно пов'язана з регулюванням педагогічного процесу. Це обумовлено тим, що педагогічний процес, як будь-яка система, характеризується прагненням до організації, що спрямовується діяльністю педагогів та учнівського колективу, з іншого – до дезорганізації, що може виникати в результаті впливу на неї різних зовнішніх і внутрішніх факторів. З метою усунення суперечності між організацією і дезорганізацією виникає необхідність у регулюванні педагогічної системи. Причинами дезорганізації педагогічного процесу може бути привнесення в його структуру нового змісту, форм, методів, які можуть порушувати усталений порядок. Необхідність у регулюванні виникає також через постійні зміни, розвиток складових. Змінюється рівень професійно-педагогічної культури вчителів, відбувається зміна ціннісних орієнтацій учнів, що вимагає з боку керуючої системи

обґрунтованого регулювання. Таке регулювання можливе при врахуванні об'єктивних даних контролю і педагогічного аналізу. У той же час регулювання дає можливість досягнути ефективність проведеного контролю, його необхідність і доцільність [89].

Використання різноманітних форм контролю дає можливість охопити значно більшу кількість викладачів і педагогічних колективів, різні напрями роботи школи, раціонально використовувати час, уникати можливих перевантажень керівників школи і вчителів. У діяльності вчителя контроль важливий як засіб його самоорганізації, стимулюючого фактора в професійному становленні. Не виключені випадки, коли результати такого контролю і подальшого аналізу свідчать про професійно-педагогічну некомпетентність педагога, відсутність зростання, а іноді і про професійну непридатність. Класно-узагальнююча форма контролю застосовується при вивченні умов, що впливають на формування класного колективу під час навчальної та позанавчальної діяльності [94].

До проведення предметно-узагальнюючої форми контролю залучаються адміністрація і представники методичних об'єднань школи. Тематично-узагальнююча форма контролю передбачає вивчення роботи учителів і класів за фрагментами освітнього процесу. Наприклад, використання краєзнавчого матеріалу в процесі навчання, або розвиток пізнавальних інтересів учнів, або формування основ естетичної культури учнів на уроках природничого циклу та ін. Комплексно-узагальнююча форма контролю використовується при здійсненні контролю за організацією вивчення певної кількості навчальних предметів, вчителів в одному або більше класах [Там само].

Численність шкільної документації свідчить про різноманіття інформації у ній, що необхідно для забезпечення роботи школи. Шкільна документація містить інформацію за кілька років. При необхідності можна звернутися в архів, що дає можливість здійснити порівняльний аналіз, який особливо цінний для прогностичної

діяльності. У шкільній практиці часто застосовуються усний і письмовий контроль. При всій доступності цих методів контролю обмежуватися лише їх використанням не варто. Тому застосовується низка соціологічних методів збору інформації. Застосування у внутрішкільному контролі соціологічних методів – анкетування, опитування, інтерв'ювання, бесіди, методу експериментальних оцінок дає можливість перевіряючому швидко отримати потрібну інформацію. Причому в ці методики може закладатися інформація, яка цікавить саме перевіряючого, звісно, за умови зацікавленого і відповідального ставлення опитуваних. Метод хронометражу використовується при вивченні режиму роботи школи, використання часу уроку і позакласних занять, темпу читання, для виявлення причин перевантаження учнів і вчителів, визначення обсягу домашніх завдань та ін. Вивчення передового педагогічного досвіду, методів діагностування доповнюють внутрішкільну інформацію про особливості роботи певних вчителів, способів прояву їхньої педагогічної творчості. Використання різноманітних форм і методів можливе за умови чіткого, обґрунтованого планування, включення в його проведення представників адміністрації, вчителів, працівників органів управління освітою [93].

Теми рефератів

- Вплив методичної роботи на підвищення ефективності освітнього процесу.
- Функції внутрішкільного контролю.
- Організації внутрішкільного контролю за виховною роботою в школах.
- Удосконалення контрольної діяльності у освітніх закладах.
- Оцінка ефективності внутрішньшкільного контролю та шляхи його удосконалення.
-

Питання для самоконтролю

- Дайте визначення внутрішкільному контролю.
- Сформулюйте мету і завдання внутрішкільного контролю.
- Які дидактичні вимоги до внутрішкільного контролю та умови його ефективності ви знаєте?
- Які види внутрішкільного контролю ви знаєте?
- Як проводяться внутрішкільні види контролю?

ТЕМА 5. ПРОГНОЗУВАННЯ, ПЛАНУВАННЯ І ОБЛІК РОБОТИ У ШКОЛІ

План

1. Прогнозування роботи у школі
2. Планування роботи школи, його різновиди (перспективне планування діяльності школи, річне планування діяльності школи, поточне планування діяльності школи)
3. Організація обліку та звітності в школі
4. Шкільна документація, її види та особливості оформлення

Література

[10, 391–404; 13; 16, 500–542; 23, 395–435; 25, 500–542; 44; 82; 86, 167–172; 89; 90; 91; 92; 93; 94; 95]

Методичні вказівки

Передусім доцільно знати визначення прогнозування роботи у школі. Потім варто ознайомитися зі змістом поняття «планування роботи школи», вивчити, які є види планувань. Надалі доречно розглянути організацію обліку і звітності у школі. На завершення дізнатися, які є види шкільної документації та засвоїти особливості їх оформлення.

При організації самостійної роботи студентів із зазначеної теми викладачеві необхідно передбачити дидактичне, організаційно-методичне та науково-методичне забезпечення. Дидактичне забезпечення включає вміння формулювати дидактичні цілі самостійної роботи студентів і знання шляхів їх досягнення; своєчасне і послідовне включення самостійних робіт до процесу засвоєння знань. Організаційно-методичне забезпечення передбачає: планування самостійної роботи студентів; визначення загального фонду часу самостійної роботи студентів; забезпечення навчальною літературою і всіма необхідними посібниками; здійснення контролю за самостійною роботою студентів [10, 391–404]. До науково-

методичного забезпечення належать опанування студентами методів самостійної роботи над різними навчальними матеріалами; оволодіння ними культурою інтелектуальної праці, раціональними формами праці; методичне керівництво самостійною роботою [Там само].

Для ефективної організації самостійної роботи студентів велике значення мають такі умови: наявність навчально-методичного комплексу з дисципліни, включаючи опис курсу в друкованому та електронному вигляді, форми і засоби контролю за рівнем освоєння студентом завдань для самостійної роботи із зазначенням змісту і термінів їх проведення, опис для студента на період навчання, забезпеченість навчальною літературою, дидактичними і навчально-методичними матеріалами, наявність їх у бібліотеках або Інтернеті; вибір форми самостійної роботи студентів залежно від цілей і завдань навчальної дисципліни, ступеня складності і затребуваності практикою; основні цілі завдань для самостійної роботи мають бути зрозумілі студентам, доступні, навчальні завдання мають містити елементи новизни та алгоритми їх виконання; забезпеченість комп'ютерною та комунікаційною технікою; самостійна робота студентів має здійснюватися з урахуванням індивідуалізації завдань, а також з урахуванням рівня підготовленості і схильності кожного студента; застосування інноваційних технологій (сукупність технічних засобів, що забезпечують вільний доступ студента до різних джерел інформації і створюють оптимальні умови для використання електронних засобів навчання); використання різних форм організації самостійної роботи, що дають можливість ефективно стимулювати пізнавальну активність студентів; оптимальне навантаження студентів; система моніторингу самостійної роботи повинна мати особистісну, розвивальну спрямованість і творчий характер, поєднуватися з самоконтролем, бути необхідною і корисною, насамперед, самому студенту; впровадження міждисциплінарних самостійних робіт і проєктів; розвиток соціальної інфраструктури, поліпшення умов побуту і

відпочинку студентів та інші організаційні, суб'єктивні чинники [Там само].

Звісно, якість та ефективність самостійної роботи студентів залежить від тих завдань, які даються викладачем. Студентам пропонується система різноманітних навчальних, виробничих, інтелектуальних завдань для самостійної роботи, які визначаються характером самостійності і типом самостійної діяльності студента.

Виділяють чотири види самостійної роботи студентів. Перший вид сприяє формуванню у студентів умінь виконувати алгоритм дій, розпізнавати отриману інформацію або педагогічне явище при повторному їх сприйнятті. Причому істотним є те, що ознаки явища мають бути яскраво виражені, представлені у чіткому вигляді в завданнях та інструкціях до його виконання. До цього виду належать завдання за зразком [90]. Другий вид роботи дає можливість сформулювати вміння відтворення засвоєної інформації по пам'яті, на основі репродуктивного відтворення і частково самостійного пошуку розв'язання типових навчально-пізнавальних завдань. До цього типу належать конструктивно-варіативні завдання. Це можуть бути завдання на складання власного варіанту конспекту заняття, ігри, інформаційного бюлетеня для батьків, методичних рекомендацій вихователям, батькам, плану, моделі тощо [Там само]. Третій вид завдань допомагає студентам навчитися виявляти нетипові пошукові проблеми на основі накопиченого досвіду. Такі завдання вимагають виділення проблеми, її формулювання, пошук і реалізацію способів розв'язання. До цього типу належать завдання евристичного характеру, наприклад, вирішення педагогічних ситуацій [Там само]. Четвертий вид завдань спрямований на творчу діяльність, коли студенти здатні глибоко осягати сутність аналізованих об'єктів, встановлювати нові факти, перетворювати їх. До цього типу належать дослідницькі завдання з метою узагальнення передового педагогічного досвіду, організації спостереження за окремими педагогічними явищами, анкетування, тестування педагогів, батьків, дітей, порівняльного аналізу отриманих результатів, складання

графіків, діаграм, таблиць, розробки власних нетрадиційних занять з дітьми, придумування варіантів різних ігор для дітей [Там само].

На заняттях зі «Школознавства» доцільно також проводити ігрові тренінги, які належать до інтерактивних видів діяльності, під час яких учасники набувають нові знання і навички. Тренінги відомі під назвою навчальних, дидактичних або освітніх. Вони включають п'ять обов'язкових елементів: суперництво, взаємодія, формат, мета і навчальний матеріал. Суперництво передбачає змагальний принцип участі в грі. Цей принцип відрізняє гру від інших форм навчання. Взаємодія учасників передбачає відповідну реакцію одних на дії інших, а формат зазначеної взаємодії – її структуру і правила. Мета тренінгів – результат, якого треба досягти учаснику або команді. Навчальним матеріалом цього виду занять є нова інформація, яку учасники мають засвоїти під час тренінгу.

Домашня навчальна робота студентів є важливою складовою процесу навчання і є однією з форм його організації. Використання домашніх завдань доцільне при вивченні прогнозування, планування та обліку роботи у школі. За цілями варто пропонувати студентам домашні завдання таких видів: домашні завдання для підготовки студентів до чергової теми або заняття; для повторення і закріплення теоретичних знань; для узагальнення вивченого навчального матеріалу; для вироблення умінь і навичок у виконанні завдань. За своїм характером домашні завдання можуть бути: теоретичними; практичними; спрямованими на виконання конкретно-практичних завдань. За терміном виконання слушно використати такі види домашніх завдань: завдання до наступного заняття; тривалі завдання, виконання яких розраховане на термін від тижня і більше; завдання з невизначеним терміном виконання. Домашня робота не має бути копією роботи на занятті. Додому мають даватися лише завдання, які є важливими для успішного засвоєння навчального матеріалу і водночас ті, що не можуть бути виконані в аудиторії.

За формою організації доречними є такі види домашніх завдань: індивідуальні, групові, диференційовані, фронтальні. Індивідуальні

завдання пропонуються виконати окремим студентам групи. Така робота може проводитися з використанням карток, зошитів на друкованій основі, таблиць та ін. При проведенні групових завдань група студентів виконує завдання, що є частиною складного спільного для всіх завдання. Домашні завдання у цьому випадку готують студентів до роботи, яка буде проводитися на майбутньому занятті; диференційовані завдання, що мають різний рівень складності. Диференційована навчальна домашня робота – це організація самостійної роботи студентів, що реалізується за допомогою типових прийомів і видів диференційованих завдань, які однакові для всіх за змістом, проте різні за способами виконання і включають кілька варіантів з правом самостійного вибору будь-якого з них. Фронтальні завдання (кожне із завдань пропонується виконати студентам всієї групи) належать до найпоширеніших видів домашньої роботи, під час виконання яких у студентів відпрацьовуються необхідні вміння; творчі завдання, спрямовані на розвиток творчих здібностей студентів. Ці завдання створюють умови для організації роботи з обдарованими студентами; можуть використовуватися для профільного навчання та реалізації програм з поглибленим вивченням предмету.

За змістом завдання можуть бути пов'язані з матеріалом одного лише заняття або кількох (завдання до узагальнюючих занять). Вони можуть бути частиною основного заняття або включати додаткові завдання. Домашні завдання за своїм змістом можуть спрямовуватися на засвоєння матеріалу, що вивчається за підручником; усних завдань; письмових; творчих робіт; проведення спостережень; виготовлення таблиць, діаграм, схем та ін.

Домашні завдання

- Підготувати відповіді на пункти плану.
- Підготувати реферат за темою заняття, яка пропонується викладачем або обирається студентами самостійно.

- Підготувати тези доповіді за темами «Демократизм і планування в управлінні школою», «Міжнародний досвід прогнозування в сфері освіти».
- Проаналізуйте прислів'я і приказки про школу. Які з них у вас викликають особливе захоплення народною мудрістю, а які з урахуванням досягнень у сучасній педагогіці є спірними і навіть помилковими?
- Проаналізуйте прислів'я і приказки про планування дорослими майбутнього дитини та особливості виховання, які впливають на її долю. Обґрунтуйте помилковість або можливість відображеного у прислів'ях і приказках.
- Проаналізуйте нормативно-правові документи, які регламентують організацію обліку та звітності в школі.

Питання для обговорення

- Проблеми прогнозування розвитку освіти.
- Планування роботи школи.
- Роль обліку в роботі загальноосвітнього закладу.
- Формування складу педагогічних кадрів.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

- Які невдачі у роботі школи можуть пов'язуватися із відсутністю належних навичок організації праці?
- Розмежуйте за змістом різні види планування роботи у школі.
- Що зазвичай передбачено включати у річний план роботи школи?
- Як оформляється поточне планування діяльності школи?
- Що розробляється у календарному плануванні?
- Розгляньте і проаналізуйте план роботи школи.
- Розробіть анкету для випускника педагогічного закладу з метою виявлення його професійних намірів.
- Розробіть анкету для студента першого курсу педагогічного закладу з метою виявлення його професійної спрямованості.

- Накресліть схему факторів формування кадрового потенціалу учителів.
- Виділіть пріоритетні стратегії, які, на ваш погляд, можуть суттєво підвищити конкурентоспроможність української системи освіти.
- Що, на ваш погляд, українська система освіти має запозити і творчо адаптувати: з американської, британської, французької, німецької систем вищої освіти?
- У чому перевага, а в чому ви бачите недоліки української вищої школи у порівнянні, наприклад, з американською?
- Якби ви були міністром освіти і науки України, то які дії ви б зробили для підвищення конкурентоспроможності випускника українського університету?
- Проведіть дискусію на тему: «Мій ідеал університету».
- Ви вступили до університету з метою оволодіти професією педагога. Які справжні мотиви вашого вибору цієї професії? Проаналізуйте і назвіть всі значущі мотиви вибору. Схарактеризуйте їх за ступенем значущості.
- Проведіть дискусію на тему: «Мій ідеал куратора студентської групи».
- Напишіть листа своєму найкращому другові про специфіку управління університетом, у якому ви вчитеся.
- Напишіть листа однолітку, який навчається за кордоном, про особливості вступу в університети України.
- Опишіть типові негативні ситуації педагогічного спілкування, які у вас виникали. Як ви вийшли з них? А як бажано було б вийти?
- Проведіть тренінг-гру «Директор проводить педраду». Уявіть собі, що ви директор школи. Вам необхідно провести педраду з метою обговорити проблему «Як поліпшити якість знань учнів». Самі розробіть сценарій ділової гри і проведіть її з групою. Виберіть експертів, які будуть оцінювати ефективність ділового спілкування директора з колегами.

- Проведіть тренінг-гру «Ділова телефонна розмова директора коледжу»: з міністром народної освіти; з директором іншого коледжу; батьком невстигаючого учня; з викладачем, який захворів і не може вийти на роботу; з тим, хто хоче влаштуватися на роботу лаборантом.
- Проведіть тренінг-гру «Організація загальних шкільних зборів з нагоди закінчення випускниками освітнього закладу».
- Проведіть тренінг-гру «Ректор інституту міжнародних відносин дає інтерв'ю для телебачення про особливості складання вступних іспитів і співбесіди з абітурієнтами».
- Проведіть тренінг-гру «Вчитель загальноосвітнього закладу проводить батьківські збори про особливості навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку».

Довідково-інформаційні дані

Невдачі в роботі шкіл часто пояснюються відсутністю належних навичок організації праці. Поширеними помилками в організації праці є такі: нечітке планування роботи; невміння керівників школи чітко визначити обов'язки кожного члена колективу; перевантаження членів колективу різними дорученнями, зборами, чергуванням, викликами, додатковою документацією; відсутність системи роботи з вивчення основ наукової організації праці і продуманих дій по їхньому впровадженню в практику; недосвідченість осіб, що здійснюють керівництво господарською діяльністю школи, відсутність у них комерційних навичок [89].

Існують три основні плани: перспективний, річний і поточний [90]. Структура та зміст планів мають відповідати зразкам, їх потрібно конкретизувати з урахуванням особливостей, традицій і творчих пошуків окремих освітніх закладів. Терміни планування визначаються його цілями. Наприклад, річне планування охоплює термін з першого вересня по тридцять перше серпня, включає літню роботу і підготовку освітнього закладу до нового навчального року. Перспективне планування має відповідати вимогам управління. Цей

вид плану узгоджується з планами місцевого самоврядування і складається на перше січня поточного року. Річні плани складаються у травні-червні, затверджуються педагогічними радами у кінці серпня. Зразкові рекомендації про структуру та зміст пропонованих планів конкретизують з урахуванням специфіки окремих шкіл. Підготовка планів роботи школи ґрунтується на дотриманні вимог, головними з яких є цілеспрямованість, комплексність та об'єктивність. Цілеспрямованість у цьому випадку сприймається як певна цільова установка, врахування минулого досвіду роботи школи, основних напрямів роботи педагогічного та учнівського колективів. Перспективність планування – це реально усвідомлювана стратегія, запланована на тривалий термін. Комплексність передбачає використання різноманітних засобів, форм, методів, видів діяльності в їх єдності і взаємозв'язку у процесі розробки плану.

Планування освітньої роботи у загальноосвітній школі має свою специфіку і вимагає певного наукового підходу, у ньому використовуються різні методи. Наприклад, низка емпіричних методів, які дають можливість вивчити особистості як студентів, так і педагогів. Одним із найбільш доступних методів є спостереження, яке дає змогу цілеспрямовано і негласно отримувати інформацію про кожного учня, класний колектив, кожного вчителя, колектив вчителів. При використанні методу спостереження можна отримати інформацію про кількість дітей та вчителів, шкільної форми, готовності до навчання, готовності вчителя до уроку тощо. Метод бесіди дає можливість отримати багато інформації. Бесіда може бути короткою і довготривалою, за кількісним складом учасників – індивідуальною, колективною або частково-вибірковою. Під час бесіди керівник школи може отримати інформацію про настрої учасників освітнього процесу, їх бажання щодо вдосконалення освітнього процесу, морально-психологічної атмосфери. Об'єктивні результати отримуються також під час анкетування, тестування, інтерв'ю та ін. Поряд з розкриттям внутрішнього світу кожного учасника освітнього процесу, їх індивідуальних особливостей, настрою на взаємодію, ці методи дають

можливість визначити заходи для якісного поліпшення навчально-виховної роботи у школі, планувати заходи у освітньому плані. Для того, щоб правильно спланувати навчально-виховний план з метою його більшої ефективності, необхідно дізнатися ставлення учасників освітнього процесу до цих заходів. Діти і педагоги із задоволенням беруть участь у тестуваннях. Тести також допомагають особистості дізнатися більше про себе. Майстерність дослідника полягає у правильному відборі тестів. Правильно відібраний тест сприятиме визначенню шляхів і засобів навчання, організації самовиховання. Тести – це важливий засіб виховання позитивних якостей і роботи над ліквідацією недоліків. Тести розроблені і для учнів, і для дорослих. Існують різні методики вивчення особистості учнів, щоб визначити тактику і стратегію виховання: завдання дописати речення з розвитком думки, міні-дослідження у вигляді розповіді або твору на певну тему; твір на тему, яка визначається однією тезою; твір-протилежність на задану тему тощо. Різні тематичні ігри та тренінги сприяють визначенню міжособистісних взаємин, психолого-педагогічному коригуванню наявних недоліків. Такі методи дають можливість визначити зміст і напрям виховання, регулювати взаємовідносини, створити сприятливий морально-психологічний клімат, згуртувати колектив, спланувати навчально-виховний план школи.

Проектувальна робота є складовою діяльності керівника школи. Проектування освітньої роботи має свої цілі, завдання, виходячи з яких визначається, чим займатимуться діти і дорослі протягом півріччя або року, форми і методи цієї діяльності. Проект плану освітньої роботи включає також тематику заходів, час їх організації та проведення, відповідальних за організацію і виконання.

Навчально-виховний план – це модель діяльності школи, яка має відповідати таким вимогам: систематичності, що передбачає певний порядок, логічні зв'язки, представлення плану частиною цілого; конкретики, яка передбачає точну тематику дій; оптимізму, спрямованого на піднесення духу учасників освітнього процесу; колегіальності – концентрації думок більшості учасників процесу;

особистісного підходу, шанобливого ставлення до особистості учасників освітнього процесу, створення умов для особистісного розвитку; науковості до явищ дійсності; безперервності, що означає нерозривність освітнього процесу; наступності, нерозривному зв'язку старого, нового і майбутнього, взаємозв'язку всіх учасників освітнього процесу; послідовності, яка передбачає логічну вивіреність усіх навчально-виховних заходів; різноманіття змісту і відповідні форми та методи виховання; єдності навчального і виховного процесу; активності учасників освітнього процесу; врахування вікових, особистісних і гендерних особливостей вихованців; єдності загальношкільного і класного плану навчально-виховної роботи; можливості коригування, зміни з урахуванням умов проведення навчально-виховних заходів. Навчально-виховний план має відповідати законам України, Статуту школи, різним керівним державним документам, міністерським наказам та інструкціям. При складанні освітнього плану необхідно враховувати умови збереження життя і здоров'я учасників освітнього процесу. При реалізації освітнього плану протягом навчального року необхідно рекомендувати дорослим краще відмовитися від проведення того чи того заходу, якщо існує загроза життю і здоров'ю дітей. Отже, складання освітнього плану – це складний розумовий і технічний процес, що охоплює усі сторони шкільного життя.

Ефективність управління і керівництва школою багато в чому залежить від належно організованого обліку виконаної роботи, що відбивається в шкільній документації. Навчальна і фінансово-господарська документація є якісною характеристикою і кількісним вираженням навчально-виховної та фінансово-господарської діяльності школи. При проведенні будь-якого виду контролю є доречним використання методу вивчення шкільної документації, в якій відбивається кількісна та якісна характеристика освітнього процесу. На основі достовірних відомостей у зазначеній документації можливі чітке, обґрунтоване планування та прогнозування діяльності освітнього закладу. Використання відомостей зі шкільної документації

доречно при окресленні шляхів розвитку освітнього закладу не лише на короткий, а й на тривалий термін. Концепція Нової української школи, яка на сьогоднішній день впроваджується в освітню практику, визначає бажане майбутнє, але поки не опрацьовано план дій, не ясно, коли це бажане може бути втілено в реальність і як здійснювати перехід із сьогоднішнього стану в майбутнє. Розробка стратегії змін під час переходу до нової школи, який визначає етапи цього переходу, пріоритетні напрями дій на кожному етапі, їх взаємозв'язку і розподіл ресурсів між ними, є стратегією розвитку кожної школи.

Обґрунтувати цю стратегію необхідно шляхом планування роботи на основі достовірної інформації зі шкільної документації, що буде сприяти успішності роботи в школі в контексті Концепції Нової школи.

Теми рефератів:

- Методологія і технологія прогностичних пошуків.
- Документація з кадрових питань у школі.
- Вимоги до оформлення шкільної документації.
- Навчальна шкільна документація, особливості її оформлення.
- Фінансово-господарська документація, особливості її оформлення.

Питання для самоконтролю

- З якою метою здійснюється прогностична робота в школі?
- Які види планування ви знаєте? Дайте їм характеристику.
- Що ви знаєте про особливості організації обліку і звітності в школі?
- Які види шкільної документації ви знаєте? Дайте їм характеристику.
- Хто відповідає за організацію і ведення діловодства?
- Схарактеризуйте роль шкільної документації при плануванні роботи школи

ТЕМА 6. ПЕРЕДОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД

План

1. Сутність передового педагогічного досвіду
2. Критерії виділення передового педагогічного досвіду
2. Вивчення, узагальнення і впровадження передового педагогічного досвіду у шкільну практику

Література

[2, 341–412; 10, 391–404; 13; 16, 500–542; 23, 395–435; 25, 500–542; 44; 82; 86, 167–172; 89; 90; 91; 92; 93; 94; 95]

Методичні вказівки

Спочатку варто з'ясувати сутність передового педагогічного досвіду, критерії його виділення. Потім слід відзначити, якими шляхами здійснюється вивчення, узагальнення і впровадження передового педагогічного досвіду у шкільну практику.

З метою організації самостійної роботи студентів з вивчення зазначеної теми викладач може здійснювати допомогу у п'ять послідовних етапів:

- інформаційний етап – орієнтує студентів на актуальне розуміння головного при вивченні конкретного параграфу, глави, навчального тексту;
- операційний – спрямований на виконання різноманітних завдань по засвоєнню отриманої навчальної інформації;
- етап зворотного зв'язку здійснюється у вигляді орієнтовних вказівок з боку викладача і самоконтролю студента по їх виконанню;
- контрольний етап передбачає виконання студентом різноманітних контрольних робіт, що дає можливість викладачеві зорієнтуватися у ступені засвоєння матеріалу, даного студентам як завдання для самостійної роботи;

- вказівний етап допомагає педагогу в ході перевірки завдань для самостійної роботи усвідомити, які з них викликали найбільший інтерес, труднощі при виконанні, які із завдань можуть бути виконані, а які ні [92].

Алгоритм роботи викладача при цьому може бути такий:

1. Розробка і окреслення завдань. Викладач має дотримуватися низки вимог: система завдань для самостійної роботи має сприяти найбільш повній реалізації принципів дидактики; зміст завдань за темою має відповідати меті; зміст і методичний апарат завдання має забезпечувати пізнавальну діяльність студентів на всіх рівнях пізнавальної самостійності: репродуктивному, частково-пошуковому, творчому; необхідно індивідуалізувати пізнавальну діяльність студентів; завдання мають бути пов'язані з іншими видами навчальної діяльності для забезпечення ефективності пізнавальної діяльності студентів; система завдань має реалізовуватися на основі врахування поступово зростаючої складності і детермінуватися системою дидактичних цілей; будь-яке завдання для самостійної роботи має допомагати студентам набути, закріпити, застосувати, перевірити опановані знання; при визначенні виду завдання педагогу слід звернути увагу і на форми організації діяльності студентів: завдання можуть виконуватися індивідуально, в мікрогрупах, у діадах, колективно; для забезпечення засвоєння студентами знань на рівні самостійно-творчого відтворення навчальної інформації завдання для самостійної роботи обов'язково варто впроваджувати до процесу вивчення навчальної дисципліни на кожному етапі засвоєння знань; опосередкованість типів, видів і форм самостійної роботи студентів визначається дисципліною, досліджуваною темою, типом навчального заняття, підготовленістю студентів.

При видачі завдань студентам викладач може використовувати такий алгоритм:

1. Формулювання теми (назви), мети, змісту завдання, написання методичних рекомендацій (інструкцій) з виконання [Там само].

2. Консультація з виконання завдань здійснюється у вигляді усного інструктажу, письмової інструкції, автоінструкції, яку студент складає сам у вигляді припису на основі опрацьованих рекомендацій. В інструкції необхідно вказувати час, відведений на виконання завдань, систему заохочень та штрафних санкцій, вимоги до змісту та оформлення.

3. Корекція пізнавальної діяльності студентів здійснюється при повторній консультації, коли викладач допомагає студенту подолати труднощі при виконанні завдань, підказує нові напрями роботи. Особливе значення при корекції має організація індивідуальної допомоги викладача студентам. Активізувати пізнавальну активність студентів може допомогти методика реконструкції педагогічного досвіду. Реконструкція як організація роботи на нових засадах передбачає не просте копіювання, дублювання наявного позитивного досвіду, а його творче перетворення на основі наявних документів, ретроспективних уявлень. Реконструкція як організація роботи складається з двох етапів. На першому етапі усвідомлюється конкретна практична задача і пошук педагога, досвід якого корисний для її розв'язання. На другому етапі визначається суть майбутньої реконструкції. Потрібно послідовно відповісти на запитання, що наштовхнуло на думку про необхідні зміни; які практичні завдання слід розв'язувати; яке рішення варто взяти за основу подальшої роботи; які поправки треба внести у початковий задум; які результати сприяють позитивному ефекту роботи; які висновки можна зробити на основі отриманого досвіду; за яких умов отриманий досвід може стати надбанням інших.

4. Контроль здійснюється викладачем кількома способами. Коригувальний контроль виконує функцію спонукання, а констатуючий – спрямований на перевірку результатів самостійної роботи студентів. Як методи контролю виділяють колективний аналіз результатів; аналіз студентом своєї роботи з подальшою колективною перевіркою та оцінюванням діяльності; самоперевірку і самооцінку студентом отриманих результатів [Там само].

Алгоритм роботи студента з реалізації завдань для самостійної роботи доцільно здійснювати у кілька етапів.

Етап 1. Мета – проєктування самостійної діяльності. Дії: визначення мети і завдань; проєктування процесу виконання; виділення етапів роботи, визначення часу; вибір джерел інформації. Результат: відбір прийомів і засобів для здійснення самостійної діяльності.

Етап 2. Мета – засвоєння та осмислення інформації. Дії: сприйняття інформації; пошук і виділення об'єктів інформації у вигляді ключових понять, термінів, фактів і трансформації їхнього змісту відповідно до завдань самостійної роботи. Результат: узагальнення інформації та її аналіз для подальшого використання.

Етап 3. Мета – синтез нової інформації. Дії: конструювання нової інформації на основі наявних даних; складання змістової моделі виконання завдання; оцінювання отриманого результату. Результат: висновки про якість самостійної діяльності [Там само].

Питання для обговорення

- Значення засвоєння педагогічного досвіду.
- Критерії виділення передового педагогічного досвіду.
- Форми використання передового педагогічного досвіду.
- Методи використання передового педагогічного досвіду.
- Втілення досягнень педагогічної науки у практичну роботу школи.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

- Розмежувати види передового педагогічного досвіду за обсягом і рівнем творчої самостійності його автора.
- Дати характеристику національній системі післядипломної освіти педагогічних кадрів.
- Дати класифікацію основних напрямів розвитку передового педагогічного досвіду в Україні.

Довідково-інформаційні дані

Узагальнити досвід – означає вивести і сформулювати основні ідеї, на яких він побудований; обґрунтувати правомірність, продуктивність і перспективність цих ідей; розкрити умови, при яких можлива їх реалізація; виявити об'єктивні закономірності, вимоги, правила відтворення, творчого використання і розвитку конкретного досвіду. Узагальнення відбувається успішно, якщо аналіз спирається на конкретні педагогічні ідеї, практика підкріплюється теорією. Доречно сказати про унікальний досвід, який важко запозичувати внаслідок особливих особистісних даних педагога, якого відрізняють такі якості, як артистизм, дар імпровізації, широка ерудиція, незвичайна пам'ять, схильність до використання образних висловлювань, тобто індивідуальні особливості, що не передаються формально. Існує думка, що досвід таких вчителів не слід узагальнювати і поширювати. Але ж спостереження досвіду неординарних педагогів є своєрідним стимулом до творчості, стимулює розкриття внутрішніх потенційних можливостей особистості. Досвід талановитих педагогів – це високий рівень їхньої професійної діяльності. Зазначений досвід проявляється в успішній творчій презентації найрізноманітніших педагогічних завдань, унікальному досягненні способів і цілей навчально-виховної роботи. Порівняння себе і власних дій з діяльністю досвідчених педагогів, встановлення подібності й відмінності, внесення поправок у свою діяльність – одна з передумов самовдосконалення роботи вчителя. Порівняння роботи досвідчених викладачів з роботою молодих показує, що становлення особистості педагога та підвищення ефективності його діяльності тісно пов'язане з удосконаленням його знань у галузі педагогіки і психології, психолого-педагогічним осмисленням особистого досвіду вчителя. Узагальнити педагогічний досвід – означає вписати його конкретний пізнавальний зміст у знання більш загальне, теоретичне. Узагальнення досвіду повинно мати адресну спрямованість і припускати відповіді на питання: кому, коли, де, як його використовувати. Узагальнюється досвід як цілісна

система, і лише потім визначається коло педагогів, які можуть використовувати його.

Узагальнення досвіду завершується описом, при якому важливо уникнути таких недоліків:

- не порушувати єдності педагогічних явищ. Сутність будь-якого педагогічного досвіду полягає у знаходженні найбільш оптимального і продуктивного взаємозв'язку усіх компонентів педагогічного процесу. Навіть якщо досвід стосується зміни одного з компонентів, це обов'язково змінює логіку всього процесу, тому з опису повинна бути зрозуміла вся ситуація;

- не допускати випадання з опису досвіду найціннішого – конкретні стратегії і тактики застосування педагогічних засобів. Важливо, щоб педагог, переймаючи досвід, міг визначити доцільність використання того чи того педагогічного досвіду в цей момент, у цих умовах, усвідомити для себе послідовність застосування різних методів і прийомів їх взаємозв'язку;

- не забувати, що будь-яке педагогічне явище – це єдність загального, особливого і одиничного. Ці три сторони повинні бути представлені в оптимальному поєднанні, що дасть змогу досягти цілісності і повноти опису досвіду, допоможе піти як від схематизації, втрати своєрідності та оригінальності (перевага загального), так і від невиправданої деталізації і фрагментарності.

Отже, описуючи досвід, педагог репрезентує власну систему роботи, яка передбачає комплекс методичних прийомів, педагогічних дій, притаманних саме цьому педагогу; оригінальні взаємопов'язані дії, що забезпечують ефективно розв'язання освітніх завдань; ознаки системи роботи: цілісність, оптимальність у визначенні місця і часу застосування кожного методичного прийому; різнобічність впливу на учнів з одночасною зосередженістю на їх особистісному розвитку; оригінальність методики.

Система роботи педагога з узагальнення власного досвіду

Для того, щоб представити досвід роботи, педагогу потрібно вибудувати власну систему узагальнення, опису, трансляції досвіду.

Спочатку відбувається вивчення та узагальнення педагогічного досвіду. На цьому етапі виявляються суперечність між існуючими формами і методами роботи та потребами підвищення її ефективності. Ця суперечність осмислюється, згодом на основі цього осмислення формулюється проблема в педагогічних термінах (поняттях і категоріях). Надалі починається пошукова робота (другий етап): виявляються новинки у роботі. Визначається об'єкт дослідження. Потім складається план вивчення та узагальнення досвіду (третій етап): остаточно формулюється тема і мета, уточнюється об'єкт (напрямок діяльності) і предмет (методи, прийоми, технології, засоби навчання та ін.). Визначається теоретична база досвіду (з'ясовується, на яких наукових ідеях, теоріях, положеннях будується досвід). Після цього педагог займається самоосвітою, самоаналізом та оцінюванням зазначеної бази (четвертий етап). Відбувається збір педагогічних фактів, емпіричного та інформаційного матеріалу. Отриманий матеріал уточнюється, перевіряється його достовірність. Після зазначеного етапу описаний досвід узагальнюється (п'ятий етап). Зіставляються, порівнюються, аналізуються факти, виявляються взаємозв'язки між ними, з'ясовується характер залежності педагогічного процесу від конкретних умов. На основі зазначеної роботи робляться висновки. Перед тим, як приступити до опису педагогічного досвіду необхідно уточнити отриману інформацію та конкретизувати її, проаналізувати фактичний матеріал і при необхідності доповнити його, провести практичну перевірку отриманих результатів. Наступний етап – шостий – опис досвіду. Його завдання – показати, чим він корисний, спонукати до повторення і поширення інновації. Осмислений матеріал оформляється за сучасними вимогами до оформлення методичної літератури. Узагальнення та опис досвіду орієнтовані на виокремлення конкретної ідеї, яку можна пропагувати серед педагогічної громадськості для використання на практиці. Використання досвіду і пропаганда (поширення) його ідей – сьомий етап.

Теми рефератів

- Методологія і теорія узагальнення передового педагогічного досвіду.
- Інноваційні педагогічні технології в шкільній практиці.
- Методи вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду.
- Технологія прийняття управлінського рішення.
- Система планування в загальноосвітній школі.
- Специфіка управління навчально-виховною роботою в школах-інтернатах.
- Модель школи майбутнього.
- Передовий педагогічний досвід та його роль у професійному розвитку педагога.
- Організаційно-методична робота керівника закладу дошкільної освіти з вивчення передового педагогічного досвіду.

Питання для самоконтролю

- Дайте визначення педагогічного досвіду.
- Які види педагогічного досвіду ви знаєте? Дайте визначення кожному з них.
- Які існують критерії оцінки передового педагогічного досвіду?
- Схарактеризуйте конкретні приклади передового досвіду.
- Як виявляють передовий педагогічний досвід?
- У якій послідовності вивчають педагогічний досвід?
- Які є рівні узагальнення передового педагогічного досвіду?
- Які є етапи впровадження передового педагогічного досвіду?
- Які форми роботи використовуються у процесі впровадження передового педагогічного досвіду?
- Які етапи вирощування передового педагогічного досвіду ви знаєте?

ТЕМА 7. ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ

План

1. Поняття про інновації в освіті, їх види, критерії виділення та класифікація
2. Впровадження педагогічних інновацій у практику

Література

[2, 341–412; 10, 391–404; 13; 16, 500–542; 23, 395–435; 25, 500–542; 44; 82; 86, 167–172; 89; 90; 91; 92; 93; 94; 95]

Методичні вказівки

Передусім слід засвоїти зміст поняття «інновації в освіті», потім дізнатись про види цих інновацій, критерії виділення та класифікацію. Надалі доцільно ознайомитися з прикладами впровадження педагогічних інновацій у практику.

У зв'язку зі специфікою теми студентам варто самостійно працювати з науковою літературою, а результати її опрацювання представити на семінарських заняттях у вигляді тез, конспектів, реферату.

Приступаючи до роботи над науковим текстом з джерел, важливо звернути увагу на назву роботи; композицію; основні проблеми, порушені автором; твердження, у яких представлена позиція автора; висновки автора; до яких висновків можна прийти на основі опрацьованого матеріалу, що дає ця робота, у чому вона переконує, які узагальнення можна зробити.

У тому випадку, коли студент планує написати тези – один із різновидів роботи з науковою та навчальною літературою, варто пам'ятати, що тези бувають короткими, у яких відображена одна думка одним реченням, або розгорнутими, коли мотивована характеристика основної думки подається кількома реченнями.

При конспектуванні прочитаної літератури здійснюється короткий виклад найбільш важливого тексту з точки зору студента,

який доречно супроводжувати зауваженнями. При цьому виді роботи слід обов'язково зазначати прізвища та ініціали автора; точну назву твору (заголовок, підзаголовки); місце, рік видання, назву видавництва, сторінки, з яких взяті цитати.

Якщо при роботі над літературою здійснюється реферування, що передбачає процес згортання, ущільнення інформації з метою отримання короткого, стислого викладу змісту статті, книги, декількох робіт з певної теми. При реферуванні необхідно попередньо виокремити проблему або основні питання; виділити основні положення; коротко обґрунтувати особисте ставлення до проаналізованого матеріалу, оцінити його теоретичну і практичну значущість; скласти план майбутнього реферату.

Під час роботи з науковою літературою та виконанні різноманітних завдань для самостійної роботи студент опановує культуру самостійної діяльності. Є такі складові культури самостійної роботи:

- уміння раціонально організувати роботу – виділити першочергові завдання, осмислити навчальне завдання та обсяг роботи, визначити мету і скласти графік на день, тиждень, семестр;
- створювати сприятливі умови діяльності – заздалегідь підібрати необхідну літературу, зробити позначки тощо;
- працювати з книгою, довідником – розуміти прочитане, конспектувати, робити виписки, систематизувати матеріал, узагальнювати, виділяти головне, аналізувати факти тощо;
- чітко і грамотно висловлювати засвоєне в письмовій та усній формах;
- наявність власного стилю роботи – володіння методами швидкого читання, швидкого письма, систематичність у роботі тощо;
- уміння працювати з технічними джерелами інформації;
- раціонально запам'ятовувати інформацію;

- мотивувати і стимулювати свою діяльність, здійснювати самоконтроль [91].

Культура інтелектуальної праці у кожного своя, суб'єктивна і ступінь наукової компетентності різний – хтось має звичку раз на тиждень переглядати усі періодичні видання, виділяючи актуальне; хтось веде картотеку фундаментальних досліджень із зазначенням відомостей про автора і напрями його наукових інтересів; хтось заносить у комп'ютер важливе, створюючи серію тематичних папок; когось цікавлять технології професії, і він накопичує банк методів і прийомів організації педагогічного процесу [Там само].

Домашні завдання

- Підготувати відповіді на пункти плану.
- Підготувати реферат про проблеми менеджменту інновацій в освіті (тема пропонується викладачем або обирається студентами самостійно).
- Законспектувати Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (наказ МОН України № 522 від 07.11.2000 р.; із змін. і доп., внесеними наказом МОН України № 994 від 11.07.2017 р.) та підготувати повідомлення про особливості впровадження нововведень в освітню практику.

Питання до обговорення

- Сучасні інновації в освіті.
- Критерії виділення з точки зору об'єктивності.
- Проблеми впровадження педагогічних інновацій в освітню практику.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

- Як ставляться студенти до нововведень у освіті?
- Освітні інновації як складова іміджу освіти України.

Довідково-інформаційні дані

Поширення інноваційних процесів на усі сфери життя людини привело до необхідності вивчити ці процеси з точки зору змісту, структури, класифікацій та особливостей втілення у життя не лише у науці і техніці, але й у сфері управління освітою.

На думку О. Г. Прикота, інновація в освіті – це позитивний результат розвитку освіти, що сприяє задоволенню актуальних потреб держави і сім'ї, що представляє інтереси людини [95].

З одного боку, інноваційний процес – це сукупність дій і засобів, за допомогою яких ідеї перетворюються на соціальний здобуток. Це стосується й освітнього нововведення. З іншого, інноваційний процес – це єдність таких елементів: створення, освоєння і застосування нового [Там само].

Інноваційна діяльність впроваджується з метою зміни компонентів освітнього процесу: мети, завдань, змісту, форм, методів, засобів навчання, системи управління тощо. Існує зв'язок інновацій в освіті з громадськими перетвореннями. Вони можуть бути у змісті освіти, організації та побудові її систем, освітніх технологій та оцінки якості освіти. Критеріями для класифікації змін в освіті, викликаних інноваціями, є: плановість (стихійні і заплановані зміни), ступінь поширення (масові та приватні зміни), джерело виникнення (внутрішні і зовнішні інновації). Зміни в освіті можливі у структурі, методах взаємодії між учасниками освітнього процесу [92].

Існує запит на зміни в освіті, які можуть пов'язуватися з орієнтацією нашої країни на інноваційний шлях розвитку. Зміни в освіті складні за своєю природою, оскільки мають зв'язок із плануванням і координацією багаторівневого процесу за участю багатьох залучених сторін: держави, представників сфери праці, викладацького співтовариства та осіб, що навчаються. Зміни в освіті є процесами, а не подіями, тому досліджувати їх можна, спираючись на ідеї про «фазову» природу процесу змін (М. Майлз, М. Фуллан, М. Хуберман, П. Берман) [92].

На першому етапі – ініціації – відбувається усвідомлення потреби у змінах. Потреба впливає на стан людини, соціальної групи і суспільства, є джерелом різноманітних форм активності. Усвідомлення певної потреби формує образ прогнозованого результату змін [Там само].

На другому етапі – реалізації – робиться спроба відповісти на питання, що необхідно змінити для того, щоб прийти до бажаного результату, розробляються плани, програми, концепції, здійснюються заходи з метою втілення ідей змін на практиці.

Третій етап – інституалізація – пов'язаний із наданням новій практиці, що виникла під час зміни, рутинного характеру. З'ясовується, чи приводить зміна до запланованого результату, можливо, вона малоефективна, чи зміна вбудовується у систему як постійна складова або варто відмовитися від неї. На цьому етапі оцінюються результати змін та визначається потенціал і напрям подальших [Там само].

Автори монографії «Розвиток школи як інноваційний процесу» О. Г. Хмарка, М. М. Поташник, А. В. Лоренс пропонують класифікацію нововведень [Там само]. Практично критеріями інновацій є віднесення їх до того чи того компонента освітнього процесу:

- змісту освіти;
- методики, технології, форм і методів, прийомів, засобів навчання і виховання дітей;
- організації освітнього процесу;
- керуючої системі школи [90].

Особливості інновацій в освіті можна аналізувати так:

- інновація як механізм реагування системи на зовнішні зміни;
- інновація як фактор, що стимулює розвиток системи освіти;
- інновація як засіб, що обумовлює потребу в рефлексії сформованого досвіду;

- інновація як результат різновиду діяльності, що впроваджується у життя у вигляді невідомого раніше або вдосконаленого явища [Там само].

Цікавою є типологія інновацій вітчизняного дослідника проблем педагогічної інноватики М. В. Кларіна. Вони діляться, на його думку, на два основних типи, що відповідає репродуктивній і проблемній орієнтації освітнього процесу.

До першого типу належать інновації-модернізації, що вносять зміни у освітній процес, спрямований на досягнення запланованих результатів відновлювального характеру. В його основі технологічний підхід до навчання передбачає, передусім, повідомлення студентам знань і формування способів дій за зразком, орієнтованим на ефективне репродуктивне навчання.

До другого типу належать інновації-трансформації, що вносять зміни у освітній процес пошукового характеру [92].

Принципово важливим є питання про оцінку ефективності інновацій. Так, Т. Г. Новікова виділяє інновації першого порядку, які підвищують ефективність і результативність освіти без порушення базових організаційних принципів. Без внесення змін до способу виконання своїх ролей педагогами та учнями виділяють модифікаційний тип. Інновації, спрямовані на зміну фундаментальних основ діяльності – нові цілі, структуру, ролі, належать до радикального різновиду [Там само].

Основні умови, що сприяють ефективному впровадженню інновацій: цінність, технічний рівень опрацювання; готовність персоналу до змін; спрямованість на розв'язання проблем; рівень ініціювання; характер інновацій [92].

Поширення інноваційних процесів на всі сфери життя людини привело до необхідності вивчати ці процеси з точки зору їхньої суті, структури, класифікацій та особливостей перебігу, не лише в науці і техніці, але і в різноманітних сферах діяльності, у тому числі освітньої [Там само]. Впровадити до освітньої практики інновації не легко внаслідок низки причин, до яких належать: недостатня

методична проробка інновацій, необхідність перепідготовки та мотивації кадрів, низька мотивація учнів і батьків, відсутність потрібного матеріального і технічного оснащення освітніх установ.

Крім того, впровадження інновацій часто пов'язане не лише з відмовою від традиційного, але й з необхідністю набути нових знань і умінь. Психологічний бар'єр часто проявляється у тих, хто в минулому витратив багато зусиль на навчання якимось певним методам і не хоче знову повторювати процес навчання. Рішення завдання подолання бар'єру в цьому випадку шукається в формі удосконалення методів навчання новим знанням та вмінням. Інноваційна діяльність передбачає в силу своєї специфіки відмову від старих положень на користь нових, тобто внесення змін до системи цінностей. Своєю чергою, зміни в ціннісній сфері впливають на різні стиль роботи, ставлення до неї.

Педагогу, який описує свій досвід із впровадження інновацій, необхідно продемонструвати креативність професійного мислення, вміння виділяти педагогічні проблеми, формулювати на їх основі завдання, знаходити у процесі дослідницької або практико-експериментальної діяльності способи їх розв'язання, оформляти усе це у вигляді авторських програм, концепцій, систем, методик, технологій, що мають у собі оригінальну стратегію і тактику.

Досвід педагога із впровадження інновацій має великий спектр функціональних можливостей, головна з яких – бути основою для професійного вдосконалення. У зв'язку з цим, педагогу треба усвідомлено ставитися до процесу формування індивідуального досвіду із впровадження інновацій: розглядати цей різновид роботи не як стихійно сформовану сукупність методичних прийомів і технік, а як осмислений критичний аналіз та відбір ефективних засобів професійної діяльності.

Теми рефератів:

- Інноваційні технології в освіті.
- Інновації у школі: вітчизняний і зарубіжний досвід.

- Інновації як основа змін в освітній практиці.
- Типові помилки управління інноваційною діяльністю та можливі шляхи їх усунення.
- Управління нововведеннями в освітньому закладі.
- Методологічна і технологічна спрямованість пошуково-дослідницької діяльності в школі.
- Передумови інноваційного руху в Україні.
- Інновації у закладі вищої освіти.

Питання для самоконтролю

- Дайте визначення інноваціям.
- Які причини потреби в педагогічних інноваціях ви знаєте?
- Які закони перебігу інноваційних процесів ви знаєте?
- Які існують критерії виділення педагогічних інновацій?
- Які види педагогічних інновацій ви знаєте?
- Які основні джерела і складові частини інноваційних педагогічних технологій ви знаєте?
- На яких рівнях впроваджуються інноваційні технології?
- Які інноваційні технології, що активно впроваджуються вчителями, ви знаєте?

ТЕМА 8. РОБОТА В ШКОЛАХ-ІНТЕРНАТАХ. СІЛЬСЬКІ МАЛОКОМПЛЕКТНІ ШКОЛИ

План

1. Освітні заклади для дітей з особливими освітніми потребами, типи закладів
2. Нормативно-правова база освіти дітей з особливими освітніми потребами. Організація та принципи комплектування освітніх закладів для цих дітей
3. Малокомплектні школи, їх типи. Особливості організації освітнього процесу в малокомплектній школі. Опорні школи

Література

[27; 28, 4–11; 36, 45–58; 73, 165–180; 76; 77; 82; 86, 167–172; 89; 90; 91; 92; 93; 94; 95]

Методичні вказівки

Методологічно самостійна робота студентів ґрунтується на діяльнісному підході, зміст якого полягає в тому, що під час навчання формуються вміння студентів розв'язувати стандартні і нестандартні завдання, спрямовані на вирішення проблем на основі знань конкретної дисципліни. Зазначені вміння особливо актуальні під час роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Передусім слід знати, у яких закладах можуть навчатися діти зазначеної категорії. Потім варто ознайомитися з нормативно-правовою базою освіти цих дітей, організацією та принципами комплектування освітніх закладів для згаданих осіб.

При характеристиці малокомплектних шкіл слід знати їх типи, проаналізувати їх роботу. Після цього доцільно розглянути особливості організації освітнього процесу в таких закладах.

Надалі потрібно ознайомитися з роботою опорних шкіл, обґрунтувати значення їх організації.

Як форми звіту про самостійну роботу з опрацювання зазначеної теми можуть використовуватися: оцінка усної відповіді на питання, повідомлення, доповідь на семінарських заняттях; рішення ситуаційних завдань; конспект опрацьованих джерел за темою, запропонованих викладачем або підібраних студентом самостійно; тестування, виконання письмової самостійної роботи за темою; індивідуальне творче завдання.

Вивчення студентами дисципліни «Школознавство» завершується написанням контрольної роботи. Виконання контрольної роботи має велике значення: по-перше, вона закріплює і поглиблює знання студентів з навчальної дисципліни; по-друге, долучає студентів до творчої роботи з навчальною та науковою літературою; привчає знаходити у ній основні та дискусійні положення в галузі школознавства; підбирати, обробляти, аналізувати конкретний матеріал і на його основі робити обґрунтовані висновки; по-третє, студент вчиться послідовно і грамотно викладати свої думки при аналізі проблем; пов'язувати загальні теоретичні положення з конкретною дійсністю.

Зазначена робота виконується студентом самостійно і здається у встановлені викладачем терміни (зазвичай це півтора години – пара). Тема роботи визначається викладачем. Студентові слід ретельно готуватися до виконання контрольної роботи. Позитивний результат буде отримано, якщо студент систематично відвідує лекції, бере активну участь у роботі семінарів, самостійно працює за програмою курсу. Успішне виконання контрольної роботи залежить від продуманої організації її підготовки і написання, а також дотримання основних вимог, які до неї ставляться. Є такі основні етапи роботи студента над контрольною роботою: підбір і вивчення літератури з теми роботи; написання роботи за визначеними інструкціями; оформлення роботи загалом; перевірка контрольної роботи і підготовка до заліку.

Контрольна робота пишеться літературною мовою, у ній не можна використовувати побутові мовні звороти, розмовну мову, а

також дослівне переписування матеріалу з літературних джерел. Допускається використання сучасних аналітичних і статистичних матеріалів, Інтернет-джерел та ін. Текстова частина роботи має містити чіткі і розгорнуті відповіді на теоретичні питання. Доцільно показати особливості того чи того явища у сучасних умовах.

Контрольна робота може складатися з тестів. Розглянемо докладніше тестування як форму контролю. У тестології сформульовані вимоги, яким повинні відповідати тести. Перша з них – валідність, тобто адекватність отриманих результатів цілям тестування. При складанні тестів необхідно виділяти суттєві і несуттєві елементи знань, перші з яких формують еталонну відповідь. Коли у процесі виконання завдання студенти виокремлюють суттєві ознаки, воно узгоджується з критерієм валідності. Друга вимога – точність тестових завдань. При їх прочитанні студент має усвідомлювати, що насамперед має виконати, які знання продемонструвати. Третя вимога – простота побудови тестових завдань. Формулювання завдань так само, як і відповіді на них, мають бути точними і короткими. Четверта вимога – однакова складність тестових завдань. При складанні завдань у декількох варіантах ця вимога визначається приблизно однаковим часом на їх виконання. П'ята вимога – однозначність тестових завдань. Важливо, щоб вони вміщували лише одну правильну відповідь-еталон. При наявності в тестових завданнях кількох вірних відповідей виникають певні труднощі в інтерпретації результатів виконання студентами. При розробці тестових завдань слід брати до уваги те, що предмети педагогічного циклу формалізуються важче, ніж точні та природничі дисципліни. Цю обставину необхідно враховувати при розробці тестових завдань, вміло поєднуючи питання, які вимагають однозначної відповіді, із завданнями, що допускають можливі варіанти їх виконання.

Виходячи з вимог, що ставляться до розробки тестових завдань, а також специфіки дисциплін, є такі основні їх форми: закриті, відкриті, встановлення відповідності та правильної послідовності.

Кожна з форм тестових завдань відрізняється характерними лише їй побудовою і специфічною інструкцією з виконання. До найчисленнішої належать закриті тестові завдання. Текстом такого завдання є твердження (а не питання), яке після доповнення його одним і – лише у виняткових випадках декількома правильними відповідями – перетворюється на твердження. При цьому воно може бути як вірним, так і помилковим. Необхідно відзначити також і те, що відповіді до закритих завдань не повинні бути довшими за текст самого твердження. Здебільшого у закритих тестових завданнях для вибору студентам пропонуються не більше чотирьох варіантів можливих відповідей. В іншому випадку при альтернативних відповідях («так» або «ні») є висока ймовірність простого вгадування правильної відповіді. Причому кожен з варіантів відповідей конструюється так, що неправильна відповідь, на перший погляд, здається вірною. Більш того, всі запропоновані у закритому тестовому завданні відповіді однаковою мірою узгоджуються із твердженням і не суперечать ні логіці, ні правилам української мови. А тому студентам необхідно уважно прочитати інструкцію до завдання і лише потім приступати до його виконання.

Не менш поширеною формою є відкриті тестові завдання. Вони вимагають чітких і точних відповідей, однозначно визначають зміст навчального матеріалу. У цих тестах домінують завдання, спрямовані на засвоєння студентами сформованих понять, оволодіння спеціальними термінами, встановлення причинно-наслідкових залежностей, порівняння природних об'єктів і явищ, а в окремих випадках – побудови невеликих тверджень. У тести цієї форми входять також завдання, що передбачають відповіді студентів на різні питання. Інструкції до відкритих завдань звучать так: «Доповніть ..., допишіть ..., дайте відповідь» тощо. Набагато рідше використовується форма тестового завдання з метою встановлення відповідності між елементами двох понять, що мають певні назви та індексований набір. При цьому елементи понять позначаються цифрами, а індексований набір, що підлягає вибору, – буквами.

Найменш поширеною формою є тестові завдання, спрямовані на встановлення правильної послідовності між двома поняттями. Такі завдання передбачають розташування навчального матеріалу в певному порядку. Наприклад, завдання, у якому необхідно подати у певному порядку етапи атестації педагогічних працівників. При цьому елементи для ранжирування ставляться так, щоб у їхньому розміщенні не було ні найменшого натяку на правильну відповідь. До розробки усіх форм тестових завдань ставиться вимога, згідно з якою контроль має охоплювати всі компоненти змісту підготовки студентів з теми. Згідно з цією вимогою створюються тестові завдання трьох рівнів складності. Перший рівень складності включає тестові завдання на засвоєння студентами емпіричних знань (фактів, уявлень і спеціальної номенклатури). Завдання другого рівня дають можливість виявити ступінь володіння теоретичними знаннями (поняттями, причинно-наслідковими залежностями і закономірностями). Третій рівень складності представлений відкритими тестовими завданнями, які вимагають від студентів побудову невеликих тверджень.

При вивченні тем зі школознавства доцільно використовувати два види тестового контролю. Часто використовується поточний контроль, який проводиться під час повсякденної навчальної роботи. Цей вид контролю здійснюється за допомогою декількох варіантів тестових завдань. Він має значення для стимулювання студентів до систематичної роботи, пов'язаної з виконанням аудиторних і позааудиторних самостійних завдань, підвищення інтересу до навчання і виховання почуття відповідальності за його кінцеві результати. Набагато рідше застосовується проміжний тестовий контроль, що проводиться після вивчення завершеної частини (кількох тем) дисципліни. Він передбачає перевірку навчальних досягнень студентів із засвоєння значного обсягу навчального матеріалу. Останнім часом проводиться робота зі створення програм для комп'ютерного варіанту тестового контролю знань та вмінь студентів. Його перевагами є можливість встановлення зворотного

зв'язку зі студентами; реалізація тестування, коли порядок формулювання завдань або їхня складність залежать від відповідей студентів на попередні завдання. Тестовий метод контролю знань, незважаючи на його високу ступінь об'єктивності, не можна вважати абсолютно досконалим інструментом оцінки знань та умінь. Лише комплексне застосування тестових і традиційних методів контролю освітньої діяльності студентів буде сприяти, у кінцевому рахунку, підвищенню якості навчання у вищій школі.

Домашні завдання

- Підготуйте відповіді на пункти плану.
- Підготуйте реферат про проблеми роботи в школах-інтернатах, сільських малокомплектних та опорних школах (тема пропонується викладачем або обирається студентами самостійно).
 - Розробіть план бесіди з батьками учнів з особливими освітніми потребами.
 - Міні-самоаналіз особистісних педагогічних якостей.
 - Підготуйте міні-сценарій проведення виховного заходу з метою формування почуття колективізму в інклюзивній школі.
 - Розробіть методичні рекомендації з проведення виховних заходів в інклюзивній школі.

Питання для обговорення

- Особливості організації освітнього процесу в школах-інтернатах.
- Особливості системи управління в опорних школах.
- Робота вчителя з батьками.
- Робота вчителя з громадськими організаціями.
- Функції асистента вчителя в інклюзивному класі.
- Взаємодія опорних шкіл з філіями на селі.
- Малокомплектні школи за кордоном.

Творчі завдання та проблемні ситуації

- Як організувати освітній процес для дітей з різними психофізичними можливостями?
- Які функції виконують інклюзивно-ресурсні центри?
- Як провести комплексну оцінку розвитку дитини в інклюзивно-ресурсному центрі?
- Що саме входить до комплексної оцінки розвитку дитини?
- Які психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги надають інклюзивно-ресурсні центри дітям с особливими освітніми потребами?
- Складіть індивідуальну програму розвитку для осіб з різними нозологіями.
- Як створити сприятливе інклюзивне освітнє середовище для дітей з різними нозологіями?

Довідково-інформаційні дані

Світовий досвід показує, що ефективність реабілітації дитини у сімейному середовищі набагато краща, ніж дитини в інтернаті. А тому важливо надати родині необхідної допомоги у розвитку і навчанні дитини, гарантувати їй гідне майбутнє. Це можливо лише при забезпеченні рівних прав, зокрема, це стосується права на освіту. Замість концепції інтеграції, тобто створення спеціальних умов для дітей з особливими освітніми потребами у межах існуючої системи, у наш час більшу перевагу віддають концепції інклюзивної освіти, основною метою якого є зміна шкіл із врахуванням потреб усіх учнів. Підхід «школа для всіх» був викладений в Саламанкській декларації у 1994 році. У цьому документі вміщені принципи, пропозиції щодо просування законодавчих ініціатив у сфері інклюзивної освіти. Ця декларація визначає інклюзію як реформу, що підтримує відмінності та особливості розвитку кожного учня. Її цілі – уникнути соціальної дискримінації, що є наслідком відмінностей у статі, расі, культурі, соціальному становищі, національності, релігії та індивідуальних

можливостях і здібностях. Тези цього документа не знайшли універсального застосування. У світовій практиці інклюзія найчастіше розглядається як навчання дітей з інвалідністю в загальноосвітніх школах разом з їхніми однолітками. Проте головне завдання полягає у тому, щоб зробити школи і громадські установи доброзичливими по відношенню до дітей з особливими освітніми потребами. Один з головних напрямів діяльності на цьому шляху – усунення бар'єрів в освіті, що ґрунтується на соціальному підході до інвалідності.

Головне в інклюзивній освіті відсутність дискримінації дітей з різними освітніми потребами, однакове ставлення до всіх людей незалежно від їхніх психофізичних особливостей, створення сприятливих умов для розвитку зазначених осіб. Виділяють такі принципи розвитку інклюзивної освіти: науковість: розробка теоретико-методологічних основ інклюзивного навчання, програмно-методичного інструментарію, аналіз і моніторинг результатів, оцінка ефективності використовуваних технологій, проведення незалежної експертизи; системність; корекційна спрямованість: модульна організація освітніх програм, включення в базову програму навчання і виховання спеціальних корекційних програм; індивідуальний підхід: використання особистісно-орієнтованого і диференціального підходів; сімейно-орієнтований супровід: психолого-педагогічний супровід сім'ї, сімейно-орієнтована психотерапія, активне включення батьків у кожен етап педагогічного процесу; самостійна активність дитини: забезпечення самостійної пізнавальної активності дитини, а саме включення додаткових розвиваючих програм; міждисциплінарна інтеграція та соціальне партнерство.

Існують недоліки в організації інклюзивної освіти: відсутність гнучких освітніх стандартів; невідповідність навчальних планів і змісту навчання можливостям дітей з особливими освітніми потребами; відсутність спеціальної підготовки педагогічного колективу загальноосвітнього закладу, незнання основ корекційної педагогіки та спеціальної психології; відсутність у педагогів масових

шкіл уявлень про особливості психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, недостатність методик і технологій з організації освітнього і корекційного процесу для таких дітей у звичайній школі; недосконале матеріально-технічне оснащення загальноосвітнього закладу під потреби дітей з особливими освітніми потребами (відсутність пандусів, ліфтів, спеціального навчального, реабілітаційного, медичного обладнання, спеціально обладнаних навчальних місць; відсутність в штатному розписі освітніх закладів загального типу додаткових ставок для медичних і педагогічних (сурдопедагогів, логопедів, психологів, тифлопедагогів) працівників.

З кожним роком кількість дітей з особливими освітніми потребами збільшується. Щоб відповідати запитам суспільства, необхідно підтримувати культуру інклюзивної освіти, реалізовувати інклюзивну практику. Наявна практика соціалізації дітей з особливими освітніми потребами склалася в межах клінічного підходу, в якому обмежені можливості розглядаються як патологія, що передбачає лікування, створення спеціальних служб. Такий підхід послаблює соціальну позицію дитини та поглиблює її нерівний соціальний статус. Спеціальна освіта, з одного боку, є елементом соціального захисту таких дітей і надає їм можливість одночасного лікування і навчання. З іншого боку, спеціальна освіта сприяє відтворенню сформованої соціальної структури, у якій люди згодом займають маргінальні статусні позиції. На противагу інклюзивна освіта прагне розвинути систему, спрямовану на запити дітей, і визнає, що всі діти – особи з різними потребами у навчанні. Інклюзивна освіта прагне до розробки підходу до викладання і навчання, який буде більш гнучким для задоволення різних потреб дітей у навчанні. Якщо викладання і навчання стануть більш ефективними у результаті змін, тоді виграють усі діти (не лише діти з особливими освітніми потребами). Навчання в загальноосвітній школі дає можливість дітям з особливими освітніми потребами відчувати себе звичайними, такими самими як діти, розвиток яких відповідає нормі. Суспільство не має право позбавляти дітей з

особливими освітніми потребами права отримати освіту, розвинути свої здібності, таланти, мати середовище спілкування з нормальними дітьми.

Що дає інклюзивна освіта? Новий соціальний підхід до інвалідності. Розглядає відмінність між людьми як потенціал, не як проблему. Розвиває рівні права і можливості замість дискримінації. Інклюзивні школи заохочують активність дітей, доводячи, що всі діти можуть бути успішними, якщо їм надається необхідна допомога. В інклюзивних школах діти можуть отримувати таку підтримку. Акцент на надання допомоги викликає зміщення фокусу зі сприйняття особливостей або інвалідності дитини як обмежень на те, що потрібно змінити середовище, сприятливе для розвитку дитини. Концентрація уваги на підтримку в навчанні сприятиме розвитку спектру допоміжних послуг у школі. Інклюзивні школи створюють умови для навчання в атмосфері співчуття, рівності, соціальної справедливості, співпраці, єдності та позитивного ставлення. Діти і дорослі, учні та педагоги отримують користь від доброзичливої і сприятливої обстановки, в якій цінуються доброзичливі міжособистісні стосунки і відчуття спільної роботи заради загального блага. Інклюзивні школи розширюють професійні знання педагогів. Така освіта вимагає нових і гнучких способів викладання, розробки навчальних програм, які були б максимально ефективними для всіх учнів. Накопичення професійного досвіду, який дає робота в цих школах, заохочує безперервне вдосконалення фахівців. Практика інклюзії допомагає усунути тавро неповноцінності, яке є результатом відділення та ізоляції дитини з особливими освітніми потребами. Інклюзивні школи створюють умови для всіх членів шкільного колективу виявляти свої здібності під час спільної діяльності.

Слово «інклюзія» входить не лише в практику роботи дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих та позашкільних освітніх закладів, а й у свідомість широкого загалу – батьків, громадських організацій, державних структур, представників засобів масової інформації. Розвиток інклюзивної освіти не

передбачає відмови від сформованої системи спеціальної освіти. Йдеться про пошук шляхів розвитку нової школи, у якій діти з особливими освітніми потребами змогли б реалізувати своє право навчатися нарівні зі своїми однолітками в умовах, у яких враховуються їхні особливі освітні потреби. Ключовим принципом інклюзивного навчання є спільне навчання і виховання усіх дітей в дитячому садку, школі, закладі позашкільної освіти. У всьому цивілізованому світі суспільство прийшло до розуміння, що відповідно до загальнолюдської моралі і вимоги соціальної справедливості, дискримінація дітей з особливими освітніми потребами є неприпустимою. Ставлення до осіб з особливими освітніми потребами ґрунтується на ідеї соціальної реабілітації, що передбачає досягнення особами зазначеної категорії максимальної самостійності і незалежності у суспільстві.

Право на освіту – це право будь-якої людини. А освіта дітей – це основна і невід’ємна умова їхньої соціалізації, повноцінної участі в житті суспільства. Сучасна система освіти розвиненого демократичного суспільства покликана відповідати індивідуальним освітнім потребам особистості, у тому числі потребам у повноцінному і гармонійному особистісному становленні та розвитку – з урахуванням індивідуальних схильностей, інтересів, мотивів і здібностей; потребам в органічному входженні особистістю в соціальне оточення з подальшою плідною участю в житті суспільства; потребам у розвитку трудових і практичних умінь, готовності до вибору професії.

Сьогодні основною проблемою є готовність масових шкіл прийняти на навчання дітей з особливими освітніми потребами. Створення у цих закладах різноманітних умов, необхідних для адаптації дитини – від сприятливої атмосфери для дитини шляхом її необхідного супроводу психологом, дефектологом, логопедом тощо до внесення технічних та архітектурних змін, необхідних для адаптації і навчання дитини.

Однією з принципових особливостей роботи в інклюзивній школі є перехід від передачі вчителем готових знань учням до здобування знань учнем самостійно, безумовно, не виключаючи допомоги дорослого. Шкільному вчителеві необхідно перейти від передачі фактичного матеріалу з предмету до мотивації учнів на прояв ініціативи і самостійності у подоланні проблем. Завданнями вчителя є розвиток у дітей пізнавального інтересу, уміння використовувати інформаційні ресурси для розв'язання поставлених питань, створення розвивального середовища. Рішення цих завдань сприяє досягненню кінцевої мети – формуванню компетенцій.

Як же перейти до роботи по-новому вчителям, що працюють з дітьми з особливими освітніми потребами? Важливо використовувати, наприклад, кейс-технології в роботі з ними, оскільки це створює умови для розв'язання як традиційних корекційно розвиваючих завдань, так і таких, що поставлені перед учителем сьогодні.

Переваги цього методу – це колективний характер пізнавальної діяльності, творчий підхід до пізнання, поєднання теоретичного знання і практичних навичок.

Особливістю методу кейс-технологій є створення проблемної ситуації та її послідовне рішення, під час якого актуалізуються та удосконалюються знання, вміння і навички учнів. Цей метод сприяє розвитку аналізу ситуацій, вибору оптимального шляху вирішення, планування власних дій, оцінювання альтернативного розв'язання завдань, розвитку комунікативних умінь, розвитку навичок роботи з інформаційними джерелами. Завданням цього методу є максимальна активна участь кожного школяра в самостійній роботі з вирішення проблеми, що в подальшому дасть можливість їм займатися самоосвітою і саморозвитком. Кейс-технологія працює на розвиток навчально-інформаційної компетенції, освоєння методів аналізу і критичного мислення, вміння працювати з текстом, створення авторського продукту, появу досвіду прийняття рішень, дій в новій ситуації, вирішення проблем, освоєння методів збору даних. Ці

технології використовуються для формування комунікативної компетенції, спрямованої на розвиток умінь самостійної роботи і роботи у групі, отримання комунікативних навичок, розвиток презентаційних умінь, формування інтерактивних умінь.

Продуктивним у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами є використання практичного виду кейсів. Це пов'язано з тим, що завданням практичного кейса є рішення будь-якої життєвої ситуації, а первинним завданням спеціального (корекційного) освітнього закладу є підготовка її вихованців до успішної соціалізації. При цьому навчальне значення такого кейса може зводитися до закріплення раніше засвоєних знань, умінь, навичок, або до прийняття рішення у проблемних ситуаціях. Вони мають бути максимально наочними і детальними, що відповідає нашим вимогам до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. В кейсах може бути все, що вчитель визнає за необхідне: картинки або фото інтер'єрів, предметів, меблів, рослин, звірів, колірні таблиці, таблиці будівельних матеріалів, зразки текстилю, план квартири, міста. Під час роботи над кейсом доречно використовувати контрольні тести з метою визначення ступеню засвоєння матеріалу, а також анкетування або тестування з метою визначення ставлення учнів до такого виду роботи та рівнем їхньої зацікавленості.

Для активізації діяльності учнів з особливими освітніми потребами на уроках використовують активні методи навчання.

1. Використання сигнальних карток при виконанні завдань.

З використанням сигнальних карток, на яких зображені цифри, діти виконують завдання, або оцінюють його правильність. Картки можуть використовуватися при вивченні будь-якої теми з метою перевірки знань учнів, виявлення прогалин у пройденому матеріалі. Зручність і ефективність їх полягають у тому, що відразу видно роботу кожної дитини. Так само сигнальні картки можна використовувати для того, щоб дитина могла попросити допомоги в скрутній для нього ситуації, не привертаючи уваги інших учнів.

2. Вузлики на пам'ять. Це прийом важливо використовувати протягом всього уроку. Прикладом реалізації такого прийому є запис на дошці теми, мети, основних моментів. Дітям з особливими освітніми потребами часто складно утримувати в пам'яті цілі, поставлені на початку уроку, що необхідно для формулювання висновків, рефлексії. Планомірна робота з «вузликami» на уроці дає можливість дитині, скориставшись опорою, зробити висновки самостійно.

3. Робота з бланками. Ті, хто має особливі освітні потреби мають складності із записом, правильним оформленням роботи. Хлопці працюють повільно, витрачаючи більше часу на запис, ніж на завдання. У таких випадках доцільно давати дітям підготовлений бланк, де відповідь передбачається в більш простій формі запису.

4. Сприйняття матеріалу із закритими очима. Використовується для розвитку слухового сприймання, уваги і пам'яті; перемикання емоційного стану дітей під час заняття; для настрою дітей на заняття після активної діяльності, після виконання завдання підвищеної складності тощо.

5. Активні методи рефлексії. Такі види рефлексії можна проводити як індивідуально, так і колективно. При виборі виду рефлексії слід враховувати мету заняття, зміст і труднощі навчального матеріалу, тип заняття, способи і методи навчання, вікові та психологічні особливості учнів. До таких методів належить завдання з різними колірними зображеннями. Наприклад, завдання «Дерево почуттів». Учням пропонується повісити на дерево яблука червоного кольору, якщо вони відчують себе добре, комфортно, або зеленого, якщо відчують дискомфорт.

6. Розрізні картинки. Допмагають мотивувати дітей на виконання завдань. Урок перетворюється на квест. Кожній дитині пропонуються шматочки розмальовки, в кінці уроку картинку склеюють і розфарбовують.

Малокомплектна школа. Сучасна школа переживає глобальну трансформацію, метою якої є не лише передача знань, умінь і

навичок від учителя до учня, а й формування і розвиток в учнів здатності самостійно формулювати навчальне завдання, проєктувати алгоритм його вирішення, контролювати процес та оцінювати результат. Сучасна освіта орієнтована на розвиток індивідуальних здібностей, які необхідні як самому учневі, так і суспільству. З цієї причини впроваджуються малокомплектні сільські школи. Вважається, що якість освіти в сільських школах нижча, ніж в міських. У більшості сільських шкіл за партами сидять не більше десяти осіб, що робить їх безперспективними з точки зору фінансування. Виходячи з української специфіки, ситуація з сільськими школами гнітюча. До малокомплектних шкіл належать освітні організації, що реалізують основні загальноосвітні програми, виходячи з їхньої віддаленості, транспортної доступності і (або) чисельності учнів. Під малокомплектною розуміють школу, яка характеризується відсутністю паралельних класів; одного або декількох класів; об'єднанням початкових класів в один або два; безальтернативністю освітнього простору; недостатнім оснащенням шкіл сучасним обладнанням; нечисленністю вчительського персоналу; поліфункціональністю діяльності сільського вчителя; багатопредметністю і багатопрофільністю викладання (багато вчителів ведуть предмети не за своєю спеціальністю); низьким освітнім цензом батьків.

Існує низка проблем і труднощів, з якими зіткнулися сільські малокомплектні школи: складність у підготовці дітей підготуватися до вступу в перший клас через масове закриття сільських закладів дошкільної освіти; проблематичністю отримати повноцінні знання на заняттях, що проводяться спільно з кількома класами. Особливою проблемою є формування комунікативних і регулятивних умінь. Програма розвитку малих сільських шкіл повинна мати національний, державний характер. Цей напрям має бути одним із центральних елементів національної політики у галузі освіти. Школа в селі має стати носієм новітніх технологій, озброюючи дітей ідеєю якісного життя в селі. Сьогодні саме зі школою пов'язані надії на

виховання сільського працівника, підвищення ролі людського фактора в сільському господарстві, поліпшення культурних і соціальних умов села.

Опорна школа. Мета опорних шкіл – забезпечити якісну освіту сільським дітям, зосередити матеріальні ресурси і педагогічні кадри у певних закладах, забезпечити їх відповідним лабораторним, комп'ютерним обладнанням, шкільними автобусами для перевезення дітей із навколишніх сіл. Школи, у яких немає ні якісного обладнання, ні кваліфікованих кадрів, перетворити на філії опорних шкіл, зменшивши їхній рівень акредитації III або I–III, тобто оптимізувати їх до рівня початкової школи, або школи, у яких вчать діти 1–7 класів.

Опорна школа як ресурсний центр виконує такі функції:

- забезпечує можливість навчання за програмами початкової загальної, основної загальної та середньої загальної освіти, незалежно від місця проживання, шляхом організації транспортної доставки дітей з навколишніх населених пунктів; організації мережевих форм реалізації основних загальноосвітніх програм, у тому числі із застосуванням дистанційних освітніх технологій; організації профільного навчання;
- здійснює функції методичного центру: організовує курси підвищення кваліфікації педагогів загальноосвітніх закладів; забезпечує практичну частину курсової підготовки (проведення майстер-класів, відкритих уроків, практикумів); організовує проведення нарад, семінарів, круглих столів, консультацій; створює умови для проведення районних методичних об'єднань, надає методичну та консультативну допомогу шкільним закладам;
- надає загальноосвітнім закладам навчально-матеріальну базу з метою підвищення якості умов надання освіти дітям: забезпечує можливість учням і педагогам використовувати бібліотечний фонд опорної школи; забезпечує можливість учням загальноосвітніх

закладів використовувати об'єкти спортивної інфраструктури опорної школи як у навчальний, так і вільний час;

- забезпечує надання приміщень, цифрового забезпечення, програмного забезпечення для проведення навчальних занять, практичних семінарів, майстер-класів, які потребують наявності спеціальної матеріально-технічної бази;
- забезпечує педагогічними кадрами загальноосвітні заклади шляхом організації дистанційного навчання школярів у них;
- опорна школа забезпечує формування єдиного освітнього простору шляхом наступності освітньої діяльності опорної школи і закріплених загальноосвітніх закладів щодо змісту педагогічних методик і технологій; участі в розробці, погодженні та затвердженні навчальних планів, програм, що забезпечують спадкоємність освітнього процесу, організації методичної роботи, впровадження до освітнього процесу сучасних освітніх технологій; організації конкурсів, олімпіад, інтелектуальних ігор, спортивних змагань; формування єдиного інформаційного освітнього середовища.

Теми рефератів:

- Інклюзивна освіта – від теорії до практики.
- Психолого-педагогічний супровід учня з особливими освітніми потребами.
- Інклюзивна освіта: проблеми та шляхи їх вирішення.
- Основні бар'єри на шляху до впровадження інклюзивної освіти.
- Державне регулювання створення і функціонування опорних шкіл.
- Опорна школа як ресурсний центр.
- Організація навчання дітей на селі.
- Специфіка управління опорними школами.
- Особливості взаємодії опорної школи з сільськими філіями.
- Особливості працевлаштування інвалідів.
- Організація дозвілля для дітей з особливими освітніми потребами.
- Гурткова робота з дітьми з особливими освітніми потребами.

Питання для самоконтролю

- Дайте характеристику системі спеціальної освіти в Україні.
- Що ви знаєте про нормативно-правову базу освіти для дітей з особливими освітніми потребами?
- Що ви знаєте про роботу закладів для дітей з особливими освітніми потребами? За якими принципами проводиться ця робота?
- Дайте визначення малокомплектній школі.
- Як проводиться виховна робота в малокомплектній школі?
- Дайте визначення опорній школі.
- Висвітліть переваги опорної школи.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. Дрогобич : Відродження, 2008. 568 с.
2. Волкова Н. Педагогіка : школознавство : посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2003. С. 341–412.
3. Зайченко І. В. Педагогіка : школознавство : навч. посібник. Чернігів, 2003. С. 422–428.
4. Закон України «Про освіту» від 19.01.2019 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Закон «Про повну загальну середню освіту». URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/Nliya-grinevich-uryadnajBlizhchimi-tizhnyami-podast-u-vru-zakon-pro-povnu-zagalnu-serednyu-osvitusho-zrobit-suchasni-mehanizmi-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-realnistyu>
6. Калініна Л. М. Теоретико-методичні засади інформаційного забезпечення організаційного механізму управління загальноосвітнім навчальним закладом : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2014. 285 с. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/707101/>
7. Калініна Л. М. Теорія і технології організаційних механізмів управління діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2014 рік*. Київ : Педагогічна думка, 2014. С. 90–92.
8. Керівництво загальноосвітніми навчальними закладами. *Педагогіка : хрестоматія*. Київ : Знання Прес, 2003. С. 683–686.
9. Конституція України від 21. 02. 019 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
10. Кузьмінський А. І. Педагогіка : основи школознавства : підручник. Київ : Знання, 2007. С. 391–404.
11. Кузьмінський А. І. Педагогіка : завдання і ситуації. *Практикум*. Київ : Знання, 2003. С. 292–400.
12. Луцик Д. В. Українське школознавство, його джерела і сучасність : навч. посібник. Дрогобич, 1996. 142 с.
13. Маслов В. І. Організаційні механізми державно-громадського управління загальноосвітніми навчальними закладами в умовах

- модернізаційних змін : посібник Київ : Педагогічна думка, 2014. 117 с.
URL : <http://lib.iitta.gov.ua/707424/>
14. Нарочна Л. К. Методика викладання природознавства: особливості навчально-виховної роботи у малокомплектній школі. Київ : Вища школа, 1990. С. 4–18.
 15. Онишків З. М. Основи школознавство : навчальний посібник для студентів педагогічних вузів. 3-є видання, доповнене і перероблене. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. 176 с.
 16. Педагогіка : школознавство / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Вища школа, 1986. С. 500–542.
 17. Положення про середній навчально-виховний заклад. *Освіта*. 1993. 3 вересня.
 18. Семенюк Т. В. Школознавство. *Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів : навчальний посібник* / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-тет, 2001. С. 141–184.
 19. Троцько Г. В. Основи школознавства : навч. посібник для студ. фак. почат. навч. пед. закладів. Харків, 1998. 173 с.
 20. Удод О. А., Пікельна В. С. Управління школою. Київ : Альфа, 1998. 260 с.
 21. Управління закладом освіти : підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів / С. Г. Немченко, В. В. Крижко, І. Ф. Шумілова, О. М. Старокожко, О. Б. Голік. 2-е вид. перероб. і допов. Бердянськ : БДПУ, 2020. 603 с.
 22. Фізеші О. Й. Педагогіка : основи педагогіки. Дидактика. Теорія та методика виховання. Школознавство : навчальний посібник Київ : Кондор, 2016. 390 с.
 23. Фіцула М. Педагогіка : школознавство : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ : Академвидав, 2003. С. 395–435.
 24. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 365 с.
 25. Педагогіка : школознавство / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Вища школа, 1986. С. 500–542.

Допоміжна

26. Андрійчук Н. М. Проблема інклюзивної освіти в сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідженнях. *Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка. Пед. науки*. 2015. Вип. 3. С. 35–40. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2015_3_9
27. Антощак О. Інклюзивна освіта : шляхи від теорії до практики. *Директор школи*. 2016. № 9/10. С. 72–78.
28. Ашиток Н. Проблеми інклюзивної освіти в Україні. *Людинознавчі студії : зб. наук. пр. Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. Серія «Педагогіка»*. Дрогобич, 2015. Вип. 1 (33). С. 4–11. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstud_2015_1\(33\)__3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstud_2015_1(33)__3)
29. Батыршина А. Р. Технология организации самостоятельной работы студентов. *Высшее образование сегодня*. 2008. № 9. С. 82–84.
30. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : науково-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 268 с.
31. Біда О. А. Природознавство та сільськогосподарська праця : методика викладання : особливості навчально-виховної роботи у малокомплектній школі : навч. посіб. Київ : ВТФ «Перун», 2000. 400 с.
32. Бліц-інтерв'ю учасників Всеукраїнського круглого столу «Психолого-соціальні аспекти інклюзивної освіти: за і проти». *Соціальний педагог (Шкільний світ)*. 2010. № 5. С. 13–21.
33. Бондар В. І. Теорія і технологія управління процесом навчання в школі. Київ : Школяр, 2000. 191 с.
34. Будяк Л. Реформування освітнього закладу як соціально-культурний чинник трансформації сільської громади. *Дефектологія*. 2009. № 2. С. 11–13.
35. Вайсеро З. В. Активация самостоятельной работы студентов – путь к повышению качества подготовки специалистов среднего звена. *Инновации в образовании*. 2008. № 9. С. 4–8.
36. Валентик Н. Інклюзивна освіта : за і проти. *Директор школи (Шкільний світ)*. 2010. № 14/15. С. 45–58.
37. Галицких Е. Организация самостоятельной работы студентов. *Высшее образование в России*. 2004. № 6. С. 18–22.
38. Гриневич Л. Кваліфікація вчителя – найбільший виклик для нас. URL : <https://rozmova.wordpress.com/2017/02/10/liliya-hrynevych-10/>

39. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітньому навчальному закладі : монографія. Київ : Міленіум, 2004. 352 с.
40. Даниленко Л. І. Модернізація змісту, методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи. Київ : Логос, 2002. 140 с.
41. Дем'янюк Т. Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі : науково-методичний посібник. Суми : ТОВ Видавництво «Антей», 2006. 384 с.
42. Джуринский А. Интернационализация высшего образования: тенденции и проблемы. *Alma mater*. 2002. № 9. С. 44–49.
43. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Практикум : навчальний посібник. Київ : Слово, 2013. 448 с.
44. Зерна педагогічної інновації : хрестоматія. / уклад. Л. В. Буркова, Н. Ф. Федорова. Київ : ВАТ Вид-во «Київська правда», 2002. 120 с.
45. Зміни в системі освіти. Київ, 2018. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/liliya-grinevich-mi-robimo-reformi-v-sferah-osviti-tanauki-bo-dlya-bezpeki-v-suchasnomu-sviti-vyskovoyi-siN-nedostatno-potribenlyudskij-kapital>
46. Капто А.Е. Организация внутришкольного управления. Москва : Знание, 1991. 89 с.
47. Кожевникова И. А. Новые информационные технологии на современном этапе информатизации образования. *Дистанционное и виртуальное обучение*. 2007. № 2. С. 21–23.
48. Колин К. Информатизация образования : новые приоритеты. *Alma mater*. 2009. № 2. С. 16–23.
49. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Київ : Школяр, 1997. 150 с.
50. Концепція Нової Української Школи. URL : <http://surl.li/ho8a>
51. Корсак К. Из мирового опыта реформ систем образования. *Персонал*. 2009. № 3. С. 28–38.
52. Левченко Л.О. Вища освіта в Україні: погляд з кафедри. *Наука та наукознавство*. 2010. № 2. С. 67–71.
53. Лапина, О. А. Введение в педагогическую деятельность: учебное пособие. Москва : Издательский центр «Академия», 2008. 160 с.
54. Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні : структура, функціонування, тенденції розвитку. Київ : МАУП, 1999. 196 с.

55. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посібник. Київ : Академвидав, 2010. 200 с.
56. Моисеев А. М. Нововведения во внутришкольном управлении. Москва : Знание, 1998. 48 с.
57. Морева Н. А. Технологии профессионального образования. Москва : Издательский центр «Академия», 2005. 432 с.
58. Наукові основи управління школою : навчальний посібник для директорів шкіл та факультетів підготовки і підвищення кваліфікації організаторів народної освіти / за ред. Єльнікової Г.В. Харків : ХДПІ, 1991. 170 с.
59. Основні документи про організацію методичної роботи з педагогічними кадрами. Київ : Рад. школа, 1988. 47 с.
60. Освітній менеджмент : навчальний посібник / за редакцією Л. Даниленко, Л. Карамушки. Київ : Шкільний світ, 2003. 400 с.
61. Островерхова Н. М., Даниленко Л. І. Ефективність управління загальноосвітньою школою. Соціально-педагогічний аспект : монографія. Київ : Школяр, 1996. 302 с.
62. Пальчук В. Секторальна децентралізація в галузі освіти : створення мережі опорних шкіл. *Україна : події, факти, коментарі*. 2017. № 20. С. 46–56. URL : <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2017/ukr20.pdf>.
63. Пантюк М. П. Опорні схеми з педагогіки. Дидактика. Ключові поняття та терміни. Модуль 1. Дрогобич : Коло, 2005. 88 с.
64. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / за ред. І. Зязюна, О. Пехоти. Київ, 2003. 240 с.
65. Пидкасистый П. И. Психолого-дидактический справочник преподавателя высшей школы. Москва : Педагогическое общество России, 1999. 354 с.
66. Пометун О. Управління школою, що змінюється. Порадник сучасного директора. Тернопіль : Астон, 2005. 192 с.
67. Пшенична Л. В. Керівник навчального закладу : навч. посіб. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 520 с.
68. Рубаник А. И. Самостоятельная работа студентов. *Высшее образование в России*. 2005. № 6. С. 26–29.
69. Сисоєв В. М. Пріоритет – науково-педагогічній творчості. *Рідна школа*. 1994. № 5. С. 52–55.
70. Світельська Л. М. Організація гнучкої методичної служби в місті. *Початкова школа*. 1992. № 5–6. С. 51–54.

71. Стахів Л. Методика викладання природознавства: навчальний підручник: особливості навчально-виховної роботи у малокомплектній школі. Дрогобич : Реакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. 220 с.
72. Тюрикова Г. Организация самостоятельной работы – условие реализации компетентностного подхода. *Высшее образование сегодня*. 2008. № 10. С. 93–97.
73. Удич З. Соціально-педагогічний супровід батьків дітей із особливими потребами в системі загальної середньої освіти. *Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих ; Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка*. Київ-Полтава, 2015. Вип. 11. С. 165–180 . URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eepd_2015_11_17
74. Управління загальноосвітньою школою в сучасних умовах / за ред. І. Л. Лікарчука. Київ : Вид. О. М. Ешке, 2003. 312 с.
75. Управління шкільним бюджетом : навчальний посібник / В. Громовий, О. Ковальчук, Т. Оленич, Л. Парашенко, Ю. Шукевич; за заг. ред. С. Калашнікової. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2012. 243 с.
76. Ушакова І. В. Освіта дітей з особливими потребами : пошуки та перспективи. *Наукові праці Миколаївського держ. гуманітар. ун-ту ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могил. акад.»*. Серія : Пед. науки. 2008. Т. 97. Вип. 84. С. 56–59. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2008_97_84_13
77. Федоренко О. Ф. До питання про впровадження інклюзивного навчання учнів з особливостями психофізичного розвитку : теоретико-методологічні засади : зб. наук. пр. *Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка*. Серія соціально-педагогічна. 2013. Вип. 23 (2). С. 108–115. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2013_23\(2\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2013_23(2)_17)
78. Феномен інновації : освіта, суспільство, культура / за ред. В.Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2008. 472 с.
79. Хатунцева С. М. Формування у майбутніх учителів готовності до самовдосконалення у процесі індивідуалізації професійної підготовки : монографія. Харків : Диска Плюс, 2017. 432 с.
80. Хрикова Є. М. Управління навчальним закладом : навчальний посібник. Київ : Знання, 2006. 365 с.

81. Цехмістрова Г. С. Управління в освіті та педагогічна діагностика : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2005. 280 с.
82. Чернікова Л. Ф. Розвиток освіти в сучасній Україні. Освітньо-правовий аспект. *Вопросы духовной культуры*. Київ, 2015. URL : <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92838/49-Chernikova.pdf?sequence=1>
83. Черниш А. П. Менеджмент освіти : навчальний посібник. Київ : Видавництво «Університет» КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. 48 с.
84. Черновол-Ткаченко Р. І. Техніка управлінської діяльності. Харків : Вид. група «Основа», 2013. 272 с.
85. Шамова Т. И. Внутришкольное управления : вопросы теории и практики. Москва : Педагогический поиск, 1991. 298 с.
86. Яровенко Т. С. Тенденції та проблеми розвитку освіти в Україні. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. Дніпро, 2016. С. 167–172.

Інформаційні ресурси

87. МОН України. URL : <http://www.mon.gov.ua>.
88. Нормативно-правове і програмно-методичне забезпечення організації навчального процесу в ЗНЗ України. URL : <http://www.znz.edu-ua.net>
89. Освіта. URL : [www. http://www.osvita.org.ua](http://www.osvita.org.ua)
90. Педагогіка. URL : <http://pidruchniki.com/1795072663259/pedagogika/pedagogika>
91. Педагогіка. URL : <http://pidruchniki.com/1584072017954/pedagogika/pedagogika>
92. Управління загальноосвітнім навчальним закладом. URL : <http://studentam.net.ua/content/view/2281/97/>
93. Школознавство. URL : <http://pidruchniki.com/1174112835060/pedagogika/shkoloznavstvo>
94. Школознавство. URL : <https://studfiles.net/preview/5512173/page:136/>
95. Школознавство. URL : <http://studentam.net.ua/content/category/23/215/85/>

Зразок виконання самостійної роботи
Самостійна робота з курсу «Школотзнавство»
студентки групи УА-12М філологічного факультету
Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І.Франка
Петришин Марії Іванівни
(дата виконання ___ 05. 2021 року,
час виконання з ___ год. ___ хв. до ___ год. ___ хв.)

Варіант 5.

1. Поняття про структуру органів управління освітою.
2. Що ви знаєте про вітчизняну історію управління освітою?
3. Охарактеризуйте педагогічну раду (напрями роботи особливості організації).
4. Як і для чого проводиться колективна форма методичної роботи у школі?
5. Як і для чого проводяться педагогічні читання у школі?

1. Відповідь на 1 питання.
2. Відповідь на 2 питання.
3. Відповідь на 3 питання.
4. Відповідь на 4 питання.
5. Відповідь на 5 питання.

Варіанти самостійної роботи

Варіант 1.

1. Мета, завдання і зміст курсу.
2. Дайте характеристику принципу перевірки фактичного виконання прийнятих рішень.
3. Які органи громадського самоврядування в школі ви знаєте? Як вони працюють?
4. Схарактеризуйте роботу на експериментальних педагогічних майданчиках.
5. Охарактеризуйте роботу методичних кабінетів у школі.

Варіант 2.

1. Управління освітою: суть, історія розвитку, сучасний стан.
2. Охарактеризуйте форму управління громадське самоврядування.

3. Дайте характеристику методу формування суспільної свідомості. Як цей метод використовується в освітній практиці?
4. У чому полягає роль відвідування уроків адміністрацією, членами атестаційної комісії, колегами в атестації педагогічних працівників.
5. Охарактеризуйте зміст атестації педагогічних працівників

Варіант 3.

1. Основні принципи, методи і форми управління освітою.
2. Дайте характеристику методу матеріального стимулювання. Як цей метод використовується в освітній практиці?
3. Охарактеризуйте хід підготовки до атестації педагогічних працівників.
4. Як проводиться індивідуальна форма методичної роботи у школі?
5. Коли і як проводяться різні види атестації педагогічних працівників?

Варіант 4.

1. Функції управління освітою.
2. Охарактеризуйте форму управління гуртки. Як ця форма використовується в освітній практиці?
3. Охарактеризуйте загальну функцію організації у роботі педагогічних працівників.
4. Охарактеризуйте план і методи вивчення системи уроків учителя.
5. Охарактеризуйте орієнтовний план вивчення системи роботи вчителя.

Варіант 5.

1. Поняття про структуру органів управління освітою.
2. Що ви знаєте про вітчизняну історію управління освітою?
3. Охарактеризуйте педагогічну раду (напрями роботи особливості організації).
4. Як і для чого проводиться колективна форма методичної роботи у школі?
5. Як і для чого проводяться педагогічні читання у школі?

Варіант 6.

1. Органи управління як складова системи освіти України, їх повноваження та функції.
2. Охарактеризуйте форму управління секції. До якої групи методів вони відносяться як використовуються в освітній практиці?
3. Охарактеризуйте основні форми методичної роботи в школі.

4. Охарактеризуйте принципи проведення атестації. Як вони використовуються на практиці?
5. Як проводиться чергова атестація?

Варіант 7.

1. Роль методичної роботи, її основні форми.
2. Дайте характеристику принципу цілеспрямованості в діяльності керівників школи.
3. Які документи регулюють роботу центрального органу управління освітою?
4. Охарактеризуйте позачергову атестацію, умови і особливості її проведення.
5. Як здійснюється комплексна оцінка рівня кваліфікації педагогічного працівника?

Варіант 8.

1. Принципи та умови проведення атестації педагогічних працівників, особливості її проведення та нормативно-правова база.
2. Дайте характеристику принципу ініціативи і активності. Як цей принцип використовується в освітній практиці?
3. Дайте характеристику методу морального стимулювання. Як цей метод використовується в освітній практиці?
4. Які умови проведення атестації ви знаєте? Для чого вони існують?
5. Як організовується робота науково-методичних семінарах-практикумах у школі?

Варіант 9.

1. Поняття про систему шкільного контролю.
2. Охарактеризуйте загальну функцію регулювання у роботі педагогічних працівників.
3. Охарактеризуйте загальну функцію координування у роботі педагогічних працівників.
4. Які функції методичної роботи в школі ви знаєте? Як вони реалізуються на практиці?
5. Які вимоги до системи педагогічного контролю ви знаєте і для чого існують?

Варіант 10.

1. Вимоги до системи педагогічного контролю, умови його ефективності.

2. Дайте характеристику принципу оптимізації. Як цей принцип використовується в освітній практиці?
3. Охарактеризуйте роботу Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України.
4. У чому полягає значення взаємовідвідування вчителями уроків?
5. Для чого існують школи передового досвіду, як вони організовуються?

Варіант 11.

1. Види контролю.
2. Охарактеризуйте посадові функціональні обов'язки директора.
3. Охарактеризуйте районну, міську, обласну конференції працівників освіти як орган громадського самоврядування
4. Як і для вчителі проводять відкриті уроки?
5. Які види контролю ви знаєте і коли кожен з них проводиться?

Варіант 12.

1. Методи перевірки навчальної діяльності вчителів.
2. Дайте характеристику принципу інструктажу. Як цей принцип використовується в освітній практиці?
3. Яка інституція в Україні виконує функцію забезпечення державного нагляду за діяльністю навчальних закладів усіх форм власності і підприємств, установ та організацій?
4. Як проводиться атестація педагогічних працівників? І для чого її проводять?
5. Які методи перевірки навчальної діяльності вчителів ви знаєте, коли і як вони використовуються?

Варіант 13.

1. Прогнозування роботи у школі.
2. Охарактеризуйте посадові функціональні обов'язки вчителя початкових класів.
3. Які органи управління освітою утворюються при обласних державних адміністраціях?
4. Охарактеризуйте зміст Типового положення про атестацію педагогічних працівників.
5. Які види планувань ви знаєте і для чого вони існують?

Варіант 14.

1. Планування роботи школи, його різновиди.

2. Охарактеризуйте посадові функціональні обов'язки організатора з виховної роботи.
3. Охарактеризуйте всеукраїнський збір працівників освіти як орган громадського самоврядування.
4. Охарактеризуйте роботу методичних об'єднань вчителів та предметних комісії у школі.
5. Як відбувається організація обліку в школі?

Варіант 15.

1. Організація обліку і звітності в школі
2. Дайте характеристику принципу нормування. Як цей принцип використовується в освітній практиці?
3. Як виконується робота з інспектування діяльності закладів освіти?
4. У чому полягає значення атестації вчителів?
5. Як відбувається організація звітності в школі?

Варіант 16.

1. Шкільна документація, її види та особливості оформлення.
2. Охарактеризуйте посадові функціональні обов'язки шкільного психолога.
3. Що і як перевіряють під час інспектування школи?
4. Охарактеризуйте технологію проведення атестації педагогічних працівників.
5. Які види шкільної документації ви знаєте? Як вона оформляється?

Варіант 17.

1. Сутність передового педагогічного досвіду, критерії його виділення.
2. Охарактеризуйте науково-практичні конференції як метод проведення педагогічних працівників. Як цей метод використовується в освітній практиці?
3. Які функції виконує управління освіти при обласних державних адміністраціях?
4. Як проводиться робота в методичних об'єднаннях у школі?
5. За якими критеріями виділяють передовий педагогічний досвід? Охарактеризуйте ці критерії.

Варіант 18.

1. Вивчення, узагальнення і впровадження передового педагогічного досвіду у практику.

2. Охарактеризуйте як метод наради учителів. Як цей метод використовується в освітній практиці?
3. Що перевіряють під час фронтального інспектування школи?
4. Охарактеризуйте творчі звіти вчителів та яку роль вони відіграють при проведенні атестації педагогічних працівників.
5. Як вивчають, узагальнюють і впроваджують у практику передовий педагогічний досвід?

Варіант 19.

1. Поняття про інновації в освіті, їх види, критерії виділення та класифікація.
2. Охарактеризуйте посадові функціональні обов'язки вчителя-предметника.
3. Що перевіряють під час вибіркового інспектування школи?
4. Охарактеризуйте критерії оцінки роботи вчителя під час атестації. Для чого існують ці критерії?
5. У чому роль інновацій? Які їх види, критерії виділення та класифікації ви знаєте?

Варіант 20.

1. Впровадження педагогічних інновацій у практику.
2. Дайте характеристику принципу демократизації управління. Як цей принцип використовується в освітній практиці?
3. Що перевіряють під час тематичного інспектування школи?
4. Як створюються творчі (проблемні) групи у школі?
5. Як впроваджуються педагогічні інновації у практику?

Варіант 21.

1. Навчальні заклади для дітей з особливими освітніми потребами, типи закладів.
2. Охарактеризуйте як методи управління семінарів, диспутів. Як цей метод використовується в освітній практиці?
3. Схарактеризуйте роль методичної роботи у підвищенні рівня професійної підготовки вчителя.
4. У чому полягає роль атестаційних комісій у проведенні атестації педагогічних працівників?
5. У яких навчальних закладах навчаються діти з особливими освітніми потребами.

Варіант 22.

1. Нормативно-правова база освіти дітей з особливими освітніми потребами.
2. Охарактеризуйте посадові функціональні обов'язки соціального педагога.
3. Як і для чого проводиться науково-практична конференція?
4. Охарактеризуйте шкільну модель атестації педагогічних кадрів.
5. Що ви знаєте про нормативно-правова база освіти дітей з особливими освітніми потребами?

Варіант 23.

1. Організація та принципи комплектування навчальних закладів для цих дітей.
2. Дайте характеристику принципу поєднання колегіальності з персональною відповідальністю. Як цей принцип використовується в освітній практиці?
3. Як оформляються документи з питань атестації?
4. Для чого проводиться методична робота з класними керівниками, як вона організується?
5. Як організуються і комплектуються навчальні заклади для дітей з особливими освітніми потребами?

Варіант 24.

1. Малокомплектні школи, їх типи та особливості організації навчального процесу в них
2. Охарактеризуйте як метод управління педагогічні читання. Як цей метод використовується в освітній практиці?
3. Як реалізується методична робота за напрямками?
4. Охарактеризуйте організацію і функціонування атестаційних комісій.
5. Охарактеризуйте опорні школи і роботу в них.

Варіант 25.

1. Опорні школи, їх значення.
2. Охарактеризуйте загальну функцію управління планування у роботі педагогічних працівників.
3. Охарактеризуйте роль опорних шкіл в удосконаленні педагогічної майстерності вчителів.
4. Як складається діагностична програма оцінки діяльності вчителя?
5. Охарактеризуйте малокомплектні школи і роботу в них.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Бондар В. І. 13, 85
Волков І.П. 83
Даниленко Л. І. 13
Єльнікова Г. В. 13
Красовицький М. Ю. 13
Кларіна М.В. 66
Лоренс А.В. 66
Майлз М. 65
Новікова Т.Г. 67
Поташник М.М. 66
Прикота О.Г. 65
Савченко О. Я. 13
Хмарка О.Г. 66
Хуберман М. 65
Шамова Т.І. 88
Ярмаченко М. Д. 13

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

Атестація педагогічних працівників	38
Групові форми науково-методичної роботи	55
Індивідуалізація домашніх завдань.	31
Індивідуальні форми науково-методичної роботи.	35
Інтернет-платформи	8
Дидактичне забезпечення	46
Інновації в освіті.	63
Класифікація інновацій в освіті	64
Критерії виділення інновацій в освіті	63
Критерії виділення передового педагогічного досвіду	56
Малокомплектні школи	69
Методична робота в школі	31
Методичні об'єднання	35
Метод хронометражу.	44
Навчальні заклади для дітей з особливими освітніми потребами.	69
Наукова організація праці в школі	34
Науково-методична робота	35
Науково-методичне забезпечення	37
Управління навчальними закладами.	29
Опорні школи.	69
Організаційно-методичне забезпечення	46
Організація обліку та звітності в школі.	46
Передовий педагогічний досвід	56
Перспективне планування діяльності школи.	46
Перспективний план.	53
Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.	38

Навчальне видання

Надія Ашиток

**Методичні матеріали до самостійної
роботи студентів з курсу
«Школознавство»**

**Редакційно-видавничий відділ
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

**Головний редактор
Ірина Невмержицька**

**Технічний редактор
Наталя Кізіма**

**Коректор
Уляна Куцик**

Здано до набору 30. 06. 2022 р. Підписано до друку 04. 07. 2022 р.
Формат 60x90/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Наклад 50 прим. Ум. друк.
арк. 7,5. Зам. 59.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного реєстру видавців, виготівників та розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.). 82100 Дрогобич,
вул. І.Франка, 24, к. 42.